

บทที่ 2

การตรวจสอบความเสี่ยง และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ศึกษาทฤษฎีจาก ตำรา เอกสารการอบรม สัมมนาของธนาคารแห่งประเทศไทย และบทความที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบความเสี่ยงดังต่อไปนี้

1. การตรวจสอบความเสี่ยง
2. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบความเสี่ยง

การตรวจสอบความเสี่ยง

การกำกับดูแลสถาบันการเงินนั้นอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของธนาคารแห่งประเทศไทยซึ่งมีปรัชญาและกลยุทธ์ในการกำกับดูแลสถาบันการเงิน โดยเน้นการกำกับตรวจสอบการบริหารความเสี่ยงของสถาบันการเงิน ตามหลักการนี้ผู้บริหารสถาบันการเงินมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการจัดการบริหารความเสี่ยง ซึ่งประกอบด้วยกำหนดลักษณะของความเสี่ยง การวัดระดับความเสี่ยงและการควบคุมดูแลความเสี่ยงรวมทั้งการจัดให้มีบรรษัทภิบาล (Cooperative Government) ในสถาบันการเงินนั้น โดยผู้ตรวจสอบมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการประเมินว่าผู้บริหารของสถาบันการเงินมีการจัดการการบริหารความเสี่ยงที่เหมาะสมและเป็นไปอย่างต่อเนื่องหรือไม่

การกำกับตรวจสอบสถาบันการเงินตามความเสี่ยงนั้น ผู้ตรวจสอบต้องพิจารณาว่าจุดอ่อนหรือประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละสถาบันการเงิน หรือระบบสถาบันการเงินโดยรวมนั้นนำไปสู่ความเสี่ยงที่ก่อให้เกิดความเสียหายอะไรและอย่างไร ดังนั้นเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว ผู้ตรวจสอบจะต้องกำกับตรวจสอบสถาบันการเงินอย่างต่อเนื่อง โดยจะต้องดำเนินการทั้งการตรวจสอบ ณ ที่ทำการสถาบันการเงิน และการติดตามตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง ขณะที่มิได้มีการออกตรวจสอบที่สถาบันการเงิน นอกจากนี้ผู้ตรวจสอบจะประเมินฐานะการเงินและการบริหารความเสี่ยงของบริษัทย่อย บริษัทร่วม และบริษัทที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการเงินนั้นๆ

วัตถุประสงค์ในการกำกับสถาบันการเงิน

เพื่อให้ทราบฐานะ ผลการดำเนินงานและความมั่นคงของสถาบันการเงินทั้งในปัจจุบันและในอนาคต โดยดำเนินการดังนี้

1. ประเมินฐานะการเงินและผลการดำเนินงาน รวมทั้งเงินกองทุน
2. ประเมินประเภทและระดับของความเสี่ยง
3. ประเมินผู้บริหารว่ามีความเข้าใจและมีการติดตามดูแลความเสี่ยงอย่างสม่ำเสมอ
4. ประเมินว่าระบบบริหารความเสี่ยงสามารถรองรับความเสี่ยงที่มีอยู่ได้

การปฏิบัติงานด้านการตรวจสอบ

ในการกำกับตรวจสอบแนวใหม่ของธนาคารแห่งประเทศไทย (Risk Focused Supervision) เป็นการกำกับและตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ เมื่อมีการตรวจสอบในที่ทำการสถาบันการเงิน หรือ การตรวจสอบภาคสนาม (On-site Examination) เป็นที่เรียบร้อย หน่วยงานวิเคราะห์และติดตามข้อมูลสถาบันการเงิน (Off-site Examination) ก็จะมีการนำผลการตรวจสอบภาคสนาม มาทำการวิเคราะห์และติดตามผลต่อไปอย่างต่อเนื่อง และรวบรวมผล (Feedback) ให้กับหน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับสถาบันการเงิน เพื่อแก้ไขปรับปรุงกฎหมายหรือประกาศ หนังสือเวียนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การกำกับตรวจสอบมีประสิทธิภาพ

ในช่วงระยะเวลาที่ไม่ได้มีการออกตรวจสอบ หน่วยงานวิเคราะห์และติดตามฐานะจะมีการวิเคราะห์อย่างต่อเนื่อง และให้ข้อมูลการวิเคราะห์ติดตามแก่หน่วยงานตรวจสอบ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดขอบเขตการตรวจสอบ และจุดที่จะต้องตรวจสอบ และติดตามอย่างใกล้ชิดในครั้งต่อไป การปฏิบัติงานด้านการตรวจสอบแบ่งออกเป็น

1. การปฏิบัติงานด้านวิเคราะห์ (Off-site Process) เป็นการติดตาม ข้อมูลที่ได้รับจากสถาบันการเงิน เช่น งบการเงิน รายงานทางการเงินต่าง ๆ ตลอดจนข่าวสารภายนอก และนำมาวิเคราะห์เพื่อทราบฐานะการดำเนินงานของสถาบันการเงิน และปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ผู้ตรวจสอบสามารถแยกแยะธุรกรรมของสถาบันการเงินได้จากแบบรายงาน รายงานการตรวจสอบ กระจายทำการและข้อมูลการกำกับอื่นๆที่เกี่ยวข้อง โดยอัตราส่วนทางการเงินและตัวบ่งชี้ ซึ่งได้จากระบบงานเพื่อการวิเคราะห์สถาบันการเงิน และรายงานเดือนกึ่งล่วงหน้า จะช่วยในการวิเคราะห์สถานะทางการเงินและผลการดำเนินงานของสถาบันการเงิน นอกจากนี้ ผู้ตรวจสอบสามารถเข้าใจกลยุทธ์และทิศทางการดำเนินงานของสถาบันการเงินได้จากการศึกษาวัฒนธรรมองค์กร และผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารและการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ ผู้ตรวจสอบควรพิจารณาแผนงานงบประมาณ รายงานที่จัดทำเพื่อการบริหารงานภายในของสถาบันการเงิน จดหมายโต้ตอบ

และบันทึกการประชุมระหว่างสถาบันการเงินและธนาคารแห่งประเทศไทย รวมทั้งเอกสารเผยแพร่ข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ

2. การปฏิบัติงานตรวจสอบ (On-site Process) เป็นการตรวจสอบที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อตรวจสอบฐานะทางการเงินที่แท้จริงของสถาบันการเงิน และตรวจสอบความเหมาะสมของระบบบริหารความเสี่ยงขององค์กรซึ่งต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มั่นใจว่าสถาบันการเงินมีการบริหารความเสี่ยงตามภาวะการแข่งขันที่เปลี่ยนแปลงและสามารถรองรับความเสี่ยงของสถาบันการเงินได้

อย่างไรก็ดี ในการประเมินความเสี่ยงและความเหมาะสมของระบบบริหารความเสี่ยง ผู้ตรวจสอบควรตระหนักว่า ถ้าเกิดจากความเสี่ยง กล่าวคือ หากสถาบันการเงินไม่ยอมรับความเสี่ยงก็จะไม่สามารถทำกำไรได้ ดังนั้นสถาบันการเงินควรทำธุรกรรมที่มีความเสี่ยงซึ่งควบคุมได้ เพื่อให้เกิดกำไรเพียงพอ แต่ควรเลี่ยงธุรกรรมที่มีผลกำไรสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากธนาคารมีความรู้เกี่ยวกับความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับธุรกรรมดังกล่าวเพียงเล็กน้อย เพราะอาจเกิดผลขาดทุนสูงในภายหลัง ในขณะเดียวกัน สถาบันการเงินไม่ควรใช้ระบบบริหารความเสี่ยงที่ซับซ้อนและมีค่าใช้จ่ายสูง ในขณะที่ทำธุรกรรมที่มีความเสี่ยงต่ำเพราะธุรกรรมประเภทนี้ มักจะให้ผลตอบแทนต่ำและไม่จำเป็นต้องมีระบบบริหารความเสี่ยงที่ซับซ้อนมารองรับ เนื่องจากจะทำให้เสียค่าใช้จ่ายสูงโดยไม่จำเป็น

กระบวนการตรวจสอบ

กระบวนการตรวจสอบประกอบด้วย

1. นำข้อมูลที่มีอยู่ เช่นรายงานการตรวจสอบ และรายงานการวิเคราะห์ มาใช้ในการประเมินระดับและแนวโน้มของความเสี่ยง
2. กำหนดขอบเขตการตรวจสอบ โดยเน้นการตรวจสอบธุรกรรมที่มีความเสี่ยงสูงหรือที่มีความเสี่ยงเพิ่มขึ้น
3. การวางแผนการทดสอบรายการ ทำได้โดยการประเมินขั้นตอนการบริหารความเสี่ยงเบื้องต้น ถ้ามีความเหมาะสมและเชื่อถือได้ การทดสอบรายการก็น้อยลง ในทางกลับกัน ถ้าขั้นตอนการบริหารความเสี่ยงไม่เหมาะสม ผู้ตรวจสอบก็ต้องวางแผนทำการทดสอบรายการมากขึ้น ในระหว่างการประเมินนี้ ควรจัดทำแผนการตรวจสอบ เพื่อกำหนดรายละเอียดของการตรวจสอบและมอบหมายงานให้ผู้ตรวจสอบในทีม ทั้งนี้ แผนการตรวจสอบควรสอดคล้องกับขนาดและความซับซ้อนของสถาบันการเงินและแผนการกำกับโดยรวม
4. ทำการตรวจสอบเพื่อประเมินฐานะทางการเงินในปัจจุบัน และความเหมาะสมของระบบบริหารความเสี่ยงตามปริมาณและแนวโน้มความเสี่ยง

5. พิจารณาถึงประเด็นที่ต้องได้รับการแก้ไข โดยจำเป็นต้องระบุถึงความเสื่อมลงของฐานะทางการเงิน และชี้ประเด็นที่แสดงว่าการบริหารความเสี่ยงที่มีอยู่ ไม่สามารถรองรับการทำธุรกรรมในปัจจุบันได้

6. จัดทำรายงานการตรวจสอบและข้อเสนอแนะแก่สถาบันการเงิน

ความเสี่ยงในการตรวจสอบ

ความเสี่ยงมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานสอบบัญชีเป็นอย่างยิ่ง โดยความเสี่ยงเป็นโอกาสสำหรับเหตุการณ์ที่ไม่ปรารถนาที่อาจจะเกิดขึ้นได้¹ ความเสี่ยงหมายถึง ระดับผลกระทบที่มีหรืออาจมีต่อองค์กรโดยรวมจากความไม่แน่นอนของเหตุการณ์หรือปัจจัยใดๆที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งฝ่ายบริหารจำเป็นต้องทำความเข้าใจและประเมินถึงความเป็นไปได้ที่จะเกิดเหตุการณ์หรือปัจจัยดังกล่าว เพื่อให้สามารถกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมในการนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายที่ตั้งใจไว้

ความเสี่ยงในการปฏิบัติงานวิชาชีพสอบบัญชี หมายความว่า โอกาสที่ผู้สอบบัญชีจะแสดงความเห็นต่องบการเงินผิดพลาด อันเป็นผลจากการปฏิบัติงานตรวจสอบ ซึ่งอาจทำให้ไม่พบความไม่ถูกต้องของรายการและข้อมูลที่มีสาระสำคัญบางรายการที่มีผลโดยรวมต่องบการเงิน เนื่องจากมีข้อจำกัดบางประการเกี่ยวกับระบบการควบคุมภายในของกิจการ และข้อจำกัดเกี่ยวกับวิธีการตรวจสอบ ซึ่งผู้สอบบัญชีใช้วิธีการเลือกตัวอย่างขึ้นมาทดสอบเท่านั้น

ความเสี่ยงในการตรวจสอบ (Audit Risk) ประกอบด้วย

1. ความเสี่ยงสืบเนื่อง หรือความเสี่ยงจากลักษณะธุรกิจ (Inherent Risk or Business Risk) หมายถึง ความเสี่ยงที่มีอยู่ในธุรกิจแต่ละแห่งที่เกิดขึ้น โดยขอลดลงเหลือในบัญชีหรือรายการบัญชีผิดพลาดอย่างมีสาระสำคัญ ในบางกรณีลักษณะ โดยเฉพาะของธุรกิจนั้นมีความยุ่งยากซับซ้อนและไม่แน่นอน ทำให้มีโอกาสที่เกิดการผิดพลาดหรือการทุจริตมากขึ้น ซึ่งทำให้ความเสี่ยงเพิ่มขึ้น ไปด้วย ดังเช่น ในกิจการสำรวจน้ำมันและแร่ธาตุ และในกิจการประกันภัย เป็นต้น

2. ความเสี่ยงจากการควบคุมภายใน (Control Risk) เป็นความเสี่ยงอันเกิดจากการที่ระบบการควบคุมภายในที่ใช้อยู่ไม่อาจป้องกันหรือเปิดเผยให้ทราบถึงข้อผิดพลาดหรือการทุจริตอันมีสาระสำคัญที่มีอยู่ในกิจการ ระบบการควบคุมภายในที่ใช้อย่างมีข้อบกพร่องทำให้เกิดการ

¹ Brigham Eugene F. and Houston Joel F. , *Fundamental of Financial Management* ,Florida:Harcourt, (June 2000): 230

² วัชรชัย งานดีวิไลศักดิ์, "การบริหารความเสี่ยง", การประชุมนักบัญชีทั่วประเทศครั้งที่ 17 ,2544: 54

ผิดพลาดหรือการทุจริตได้ เช่น ไม่มีการสอบทานรายการ ขาดเอกสารประกอบรายการ บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องมีโอกาสเข้าจับต้องเงินสด สินค้า และหลักทรัพย์ และไม่มีทะเบียนคุมสินค้าและสินทรัพย์ เป็นต้น

3. ความเสี่ยงจากการตรวจสอบ ไม่พบ (Detection Risk) หมายถึงความเสี่ยงในกรณีที่ผู้สอบบัญชีไม่อาจตรวจสอบให้พบข้อผิดพลาดหรือการทุจริตอันมีสาระสำคัญที่ไม่อาจป้องกันหรือค้นพบโดยระบบการควบคุมภายในได้

ความเสี่ยงทางการเงิน

ความเสี่ยงทางการเงินของสถาบันการเงินประกอบด้วย

1. ความเสี่ยงด้านกลยุทธ์ (Strategic Risk) เป็นความเสี่ยงที่เกิดจากการกำหนดแผนกลยุทธ์และการปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์อย่างไม่เหมาะสม รวมถึงความไม่สอดคล้องกันระหว่างนโยบาย เป้าหมาย กลยุทธ์ โครงสร้างองค์กร ภาวะการแข่งขัน ทรัพยากร การปฏิบัติตามแผน สภาพแวดล้อม อันส่งผลกระทบต่อเงินกองทุนและรายได้ของสถาบันการเงิน

2. ความเสี่ยงด้านเครดิต (Credit Risk) เป็นความเสี่ยงที่เกิดจากการที่คู่สัญญาไม่สามารถปฏิบัติตามภาระที่ตกลงได้ ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลเสียหายต่อรายได้และเงินกองทุน

3. ความเสี่ยงด้านการตลาด (Market Risk) เป็นความเสี่ยงที่เกิดจากความเคลื่อนไหวของอัตราดอกเบี้ย อัตราแลกเปลี่ยน และราคาตราสาร ในตลาดทางการเงินที่มีผลกระทบในทางลบต่อรายได้และเงินกองทุนของสถาบันการเงิน

4. ความเสี่ยงด้านสภาพคล่อง (Liquidity Risk) เป็นความเสี่ยงที่เกิดจากความเป็นไปได้ที่ธนาคารไม่สามารถชำระภาระผูกพันเมื่อถึงกำหนด เนื่องจากความไม่สามารถเปลี่ยนสินทรัพย์เป็นเงินสดได้ หรือความไม่สามารถจัดหาเงินทุนได้เพียงพอ

5. ความเสี่ยงด้านการปฏิบัติงาน (Operational Risk) เป็นความเสี่ยงที่เกิดจากความผิดพลาดทั้งโดยตั้งใจ และไม่ตั้งใจ การทำงานผิดพลาดของระบบคอมพิวเตอร์ ความล้มเหลวของการสื่อสาร กระบวนการและหรือระเบียบวิธีในการปฏิบัติงานไม่เหมาะสม การฝ่าฝืนระบบการควบคุมภายใน จุดอ่อนของระบบควบคุมภายใน ตลอดจนเหตุการณ์ที่ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น ภัยธรรมชาติ การก่อวินาศกรรม การวางระเบิด เป็นต้น

องค์ประกอบความเสี่ยง

องค์ประกอบของความเสี่ยงมี 3 ประการ ดังนี้

1. ความน่าจะเป็นคือโอกาสที่เหตุการณ์ใด ๆ จะเกิดขึ้น

2. ขนาดของผลกระทบ คือจำนวนของทรัพยากรที่ได้รับความเสียหายได้แก่ คน ทรัพย์สิน หรือเงินทุน เป็นต้น
3. ระดับความเสียหาย คือความรุนแรงของความเสียหายเมื่อเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้น

การประเมินความเสี่ยง

การประเมินความเสี่ยงเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้ตรวจสอบต้องประเมินหลักสำคัญของการประเมินความเสี่ยง คือ การประเมินความเสี่ยงที่แฝงอยู่ในสินทรัพย์และหนี้สิน รวมทั้งรายการนอกงบดุลที่เกิดจากการดำเนินงานของสถาบันการเงิน โดยให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับธุรกรรมที่มีความเสี่ยงสูง การประเมินความเสี่ยงแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน

1. ผู้ตรวจสอบต้องประเมินระดับและแนวโน้มความเสี่ยง ซึ่งการประเมินนี้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการกำกับดูแลอย่างต่อเนื่องและกระบวนการเตรียมการก่อนออกตรวจสอบ (Pre-examination Process) ทั้งนี้ ควรพิจารณาปัจจัยต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก เช่น ประเภทและปริมาณการแข่งขัน สถานที่ประกอบการ ประเภทของธุรกรรมและบริการที่สถาบันการเงินให้แก่ลูกค้า ฐานเงินกู้และเงินฝาก และสถานะเศรษฐกิจ เป็นต้น

2. ผู้ตรวจสอบต้องพิจารณานโยบาย ขั้นตอน ความสามารถในการบริหารหรือกลไกอื่นที่สถาบันการเงินใช้ในการบริหารความเสี่ยง ตัวอย่างปัจจัยที่ช่วยลดความเสี่ยง ได้แก่ การมีฝ่ายบริหารและพนักงานที่มีประสบการณ์ ระบบการควบคุมภายในที่ดี ความเป็นอิสระของคณะกรรมการสถาบันการเงิน ระบบการรายงานและติดตามที่ดี หรือกระบวนการบริหารความเสี่ยงที่เป็นระบบและใช้ทั่วทั้งองค์กร

3. ผู้ตรวจสอบต้องระบุว่า สถาบันการเงินและฝ่ายบริหารสามารถปฏิบัติตามมาตรฐานขั้นต่ำในเรื่องการบริหารความเสี่ยง โดยสอดคล้องกับขนาด ความซับซ้อนและประเภทของธุรกรรม ทั้งนี้ ควรบันทึกข้อสังเกตและข้อเสนอแนะไว้ในส่วนที่กล่าวถึงการจัดการของสถาบันการเงินในรายงานการตรวจสอบ

การตรวจสอบซึ่งเน้นเรื่องความเสี่ยงเป็นการตรวจสอบที่ให้ความสำคัญกับการประเมินความเสี่ยงเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนการตรวจสอบ เพื่อช่วยให้ผู้ตรวจสอบสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับธุรกรรมที่มีความเสี่ยงสูง

การจัดระดับความเสี่ยง

ในการประเมินความเสี่ยง ผู้ตรวจสอบจะต้องประเมินระดับความเสี่ยง การจัดการความเสี่ยง และแนวโน้มความเสี่ยงดังนี้

1. ระดับความเสี่ยง แบ่งออกเป็น

ระดับสูง (High) เกิดขึ้นเมื่อความผิดพลาดของการควบคุมภายในหรือความเสียหายทางการเงิน มีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อฐานะโดยรวมของสถาบันการเงิน ความเสี่ยงระดับนี้มักจะเกิดจาก ธุรกรรมที่มีขนาดใหญ่เมื่อเทียบกับขนาดเงินกองทุนหรือรายได้ ธุรกรรมที่มีจำนวนรายการมาก ธุรกรรมที่มีความซับซ้อนมากกว่าปกติ หรือธุรกรรมที่ทำรายได้ให้กับสถาบันการเงินหรือที่ใช้เงินทุนเป็นจำนวนมาก ธุรกรรมที่ทำรายได้เป็นจำนวนมากอาจไม่จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรบุคคลหรือเงินทุนเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ ความเสี่ยงสูงยังเกิดจากการที่ผู้บริหารขาดความเข้าใจใน เรื่องความเสี่ยง ความไม่แน่นอนของการคาดการณ์และการตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

ระดับปานกลาง (Moderate) เกิดขึ้นจากความผิดพลาดของการควบคุมภายในหรือความเสียหายทางการเงินซึ่งมีผลกระทบต่อฐานะโดยรวมของสถาบันการเงินในระดับปานกลาง ความเสี่ยงระดับนี้มักจะเกิดจากธุรกรรมที่มีขนาดปานกลางเมื่อเทียบกับเงินกองทุนหรือรายได้ ธุรกรรมที่มีจำนวนรายการไม่มากนักและธุรกรรมที่มีความซับซ้อนน้อย ซึ่งธุรกรรมเหล่านี้ทำกำไรดี แม้ว่า จะมีความเสี่ยงต่อเงินกองทุน แต่ก็ไม่มีผลต่อความอยู่รอดของกิจการ

ระดับต่ำ (Low) เกิดขึ้นเมื่อความผิดพลาดของการควบคุมภายในหรือความเสียหายทางการเงินมีผลต่อฐานะโดยรวมของสถาบันการเงินเพียงเล็กน้อย ความเสี่ยงระดับนี้มักจะเกิดกับ ธุรกรรมที่มีปริมาณ ขนาด และลักษณะของธุรกรรมที่มีความเสี่ยงต่อการสูญเสียต่ำ การทำธุรกรรม มีผลต่อรายได้และเงินกองทุนเพียงเล็กน้อย

2. การจัดการความเสี่ยง

ดี (Strong) หมายถึง การจัดการที่ฝ่ายบริหารสามารถชี้และควบคุมความเสี่ยงหลัก ๆ ที่มี ผลต่อธุรกิจสถาบันการเงิน โดยคณะกรรมการสถาบันการเงินและผู้บริหารมีส่วนร่วมในการ บริหารความเสี่ยง เช่น การจัดให้มีนโยบายที่เหมาะสมและมีการกำหนดเพดานความเสี่ยง การมี ความเข้าใจและมีส่วนในการทบทวนและอนุมัตินโยบายต่าง ๆ ทั้งนี้ ปัจจัยที่ช่วยสนับสนุน นโยบายและการกำหนดเพดานความเสี่ยงได้แก่ การติดตามดูแลความเสี่ยง (Risk monitoring) ระบบการรายงาน และระบบสารสนเทศซึ่งให้ข้อมูลแก่ผู้บริหารอย่างทันที่ ระบบการควบคุม ภายในและการตรวจสอบที่มีความเหมาะสมกับขนาดและธุรกรรมของสถาบันการเงิน และกรณีที่มี การละเว้นการปฏิบัติตามนโยบายและขั้นตอนการปฏิบัติงาน ก็ไม่มีผลกระทบที่มีนัยสำคัญ

พอใช้ (Acceptable) หมายถึง การจัดการที่มีประสิทธิผลเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ยังมีความ บกพร่องในบางกรณี ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการบริหารความเสี่ยงที่มีอยู่หรือที่อาจมี ในอนาคต แม้ว่าสถาบันการเงินจะมีจุดอ่อนของการบริหารความเสี่ยง แต่ก็ได้มีการรับรู้และแก้ไข

โดยภาพรวมแล้ว คณะกรรมการสถาบันการเงินและผู้บริหารมีนโยบายการควบคุมความเสี่ยง มีรายงานและระบบข้อมูลสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพ การควบคุมภายในมีจุดอ่อนที่ยอมรับได้และมีการดำเนินการเพื่อแก้ไขจุดอ่อนนั้น กล่าวคือสถาบันการเงินสามารถควบคุมความเสี่ยงได้

อ่อน (Weak) หมายถึง การจัดการที่ไม่มีการดำเนินการกับความเสี่ยงที่ควรให้ความสนใจเป็นพิเศษ ระบบการควบคุมภายในมีความบกพร่อง ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อความมั่นคงของสถาบันการเงิน

3. แนวโน้มของความเสี่ยง โดยปกติแนวโน้มของความเสี่ยงจะมีผลมาจากปัจจัย 3 ประการ คือ การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอก การเปลี่ยนแปลงขนาดและความซับซ้อนของธุรกรรม และประสิทธิภาพของระบบบริหารความเสี่ยงที่มีอยู่

แนวโน้มเพิ่มขึ้น (Increasing) อาจเกิดจากการที่ปัจจัยภายนอกเปลี่ยนแปลงไป ตัวอย่างเช่น การแข่งขันที่สูงขึ้นทำให้มีความเสี่ยงด้านกลยุทธ์หรือความเสี่ยงด้านอื่นๆ เพิ่มขึ้น แม้ว่าจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายในองค์กรเลยก็ตาม ในกรณีนี้ สถาบันการเงินจะต้องทำงานหนักและรัดกุมมากขึ้น เพื่อที่จะรักษาสถานภาพในการแข่งขันของตน ในขณะเดียวกัน ความผันผวนของตลาดที่เพิ่มขึ้นทำให้เกิดความเสี่ยงด้านตลาดและความเสี่ยงด้านสภาพคล่อง แม้ว่าระบบที่มีอยู่ในปัจจุบันอาจเพียงพอที่จะจัดการกับความเสี่ยงในสถานการณ์ปกติ แต่อาจไม่เพียงพอเมื่อตลาดมีความผันผวนมากขึ้น ทำให้มีโอกาสที่จะเกิดความสูญเสียมากขึ้น ผู้ตรวจสอบต้องอาศัยข้อมูลภายนอก เช่น ข่าวสาร รายงาน แนวโน้มอุตสาหกรรมและตลาด และธุรกรรมของธนาคารที่อยู่ในตลาด เพื่อตัดสินใจว่าองค์กรมีความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้น หรือไม่

ความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้นอาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์หรือแผนงานธุรกิจ ในตัวอย่างข้างต้น ปัจจัยภายนอกส่งผลกระทบต่อเกินกว่าที่สถาบันการเงินจะสามารถควบคุมความเสี่ยงได้ อย่างไรก็ตาม ในกรณีนี้ องค์กรมีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการปฏิบัติงาน โดยไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนระบบการบริหารความเสี่ยงเพื่อให้สอดคล้องกัน สำหรับปัจจัยภายใน ตัวอย่างถึงความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้น ได้แก่ การขยายตัวอย่างรวดเร็วของสินทรัพย์โดยรวม หรือสินทรัพย์ประเภทใดประเภทหนึ่งโดยเฉพาะ การเพิ่มขึ้นของการกระจุกตัวของสินเชื่อหรือแหล่งเงินทุน ปริมาณตราสารอนุพันธ์ทางการเงิน สูงผิดปกติ หรือมีการทำธุรกรรมใหม่ๆ โดยปกติผู้ตรวจสอบจะอาศัยกระบวนการวิเคราะห์ติดตาม และระบบเตือนภัยล่วงหน้า ในการระบุถึงการเพิ่มขึ้นของความเสี่ยงที่เกิดจากปัจจัยภายใน ซึ่งปกติจะเห็นได้จากอัตราส่วนทางการเงินที่อาจจะสูงหรือต่ำกว่ากลุ่ม และมีการเตือนเกิดขึ้นซ้ำๆ ในระบบเตือนภัยล่วงหน้า

แนวโน้มคงที่ (Stable) เกิดจากการที่ปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดแทบจะ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยภายนอกก็จะเห็นได้ว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญในภาวะการแข่งขันของตลาด

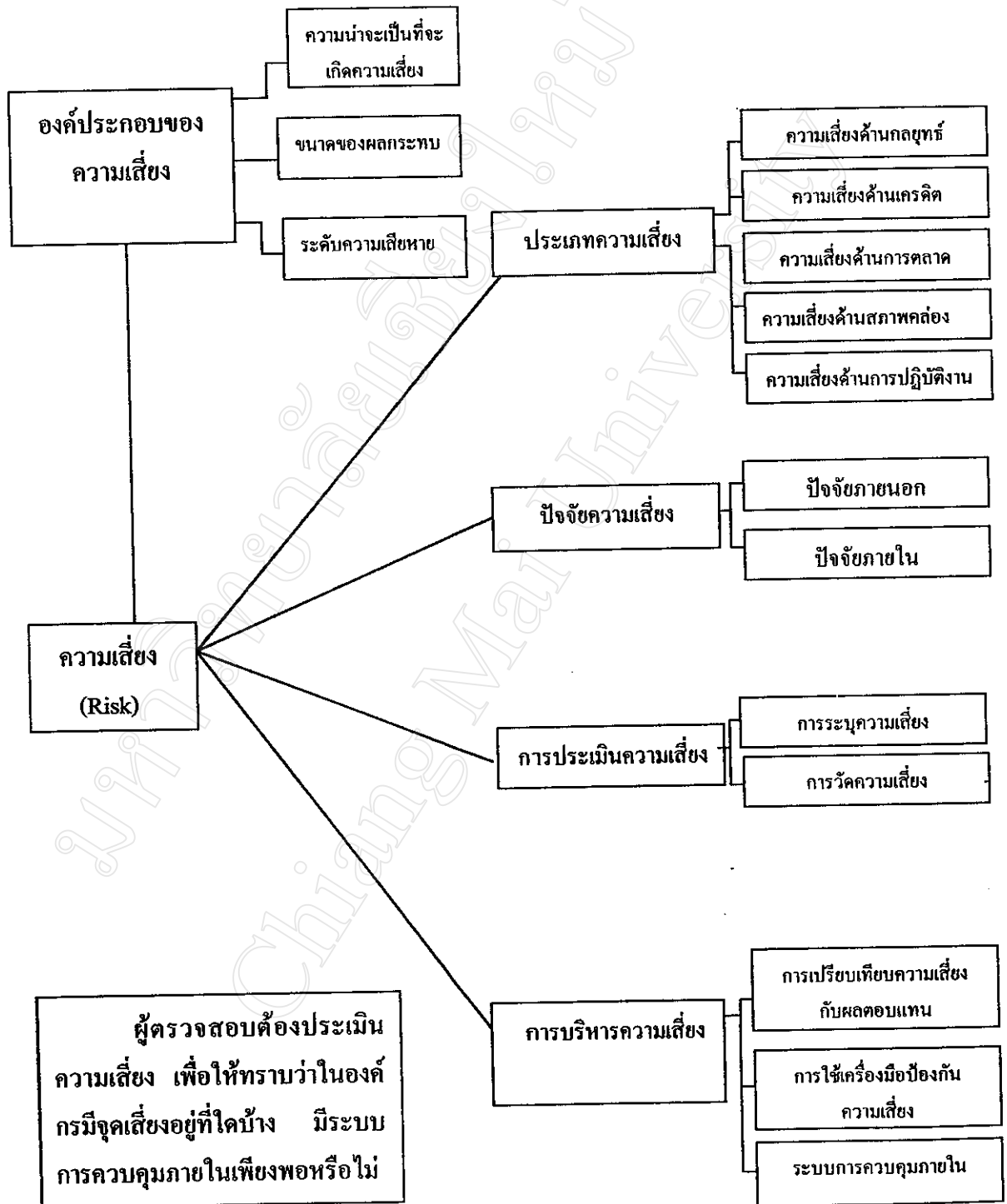
โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่มีคู่แข่งใหม่เข้ามาในตลาด โครงสร้างการถือหุ้นมีความคงที่ และมีผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ หรือการริเริ่มอะไรใหม่ๆ ในตลาดไม่มากนัก

สำหรับปัจจัยภายใน รายงานการวิเคราะห์ติดตามและระบบเตือนภัยล่วงหน้าก็ไม่ได้แสดงให้เห็นว่ามีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญใดๆในขนาด การกระจุกตัวหรือ โครงสร้างของสินทรัพย์งบประมาณยังคงเท่าเดิม มีการเปลี่ยนแปลงจำนวนพนักงานและทรัพยากรเพียงเล็กน้อย ซึ่งในโลกปัจจุบันสถานการณ์เช่นนี้ยากที่จะเกิด

แนวโน้มลดลง (Decreasing) เกิดจากการลดลงของอิทธิพลจากปัจจัยภายนอก หรือการที่สถาบันการเงินมีระบบการปฏิบัติงานที่ซับซ้อนน้อยลง เช่น มีจำนวนคู่แข่งน้อยลง หรือคู่แข่งมีความน่ากลัวหรือทรงอิทธิพลน้อยลง การเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่างช้าๆ ซึ่งอาจจะทำให้ความเสี่ยงลดลงได้

สำหรับปัจจัยภายใน สถาบันการเงินสามารถลดความเสี่ยงได้โดยการลดการใช้กลยุทธ์การทำธุรกิจไม่ว่าจะเป็นผลิตภัณฑ์หรือการให้บริการที่มีความซับซ้อนลง โดยปกติสถาบันการเงินที่เน้นผลิตภัณฑ์และบริการที่ไม่ซับซ้อนจะมีความเสี่ยงต่ำกว่าสถาบันการเงินที่เน้นทำธุรกรรมเพื่อค้าและตราสารอนุพันธ์ทางการเงิน นอกจากนี้สถาบันการเงินสามารถลดความเสี่ยงลงได้ด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบการบริหารความเสี่ยง อย่างไรก็ตาม การเพิ่มขึ้นของประสิทธิภาพอันอาจทำให้ความเสี่ยงลดลงนี้ สามารถวัดได้โดยการตรวจสอบเท่านั้น

ความเสี่ยงทางการเงิน

ภาพที่ 1 แสดงโครงสร้างของความเสี่ยงทางการเงิน

การบริหารความเสี่ยงทางการเงิน

ผู้บริหารสถาบันการเงินมีหน้าที่ และความรับผิดชอบในการจัดให้มีการบริหารความเสี่ยง โดยผู้ตรวจสอบมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการประเมินว่าผู้บริหารสถาบันการเงินมีการจัดการบริหารความเสี่ยงที่เป็นไปอย่างเหมาะสมหรือไม่

การบริหารความเสี่ยงทางการเงิน หมายถึงการที่ผู้บริหารสถาบันการเงินมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการจัดให้มีการบริหารความเสี่ยง โดยผู้ตรวจสอบมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการประเมินว่าผู้บริหารของสถาบันการเงินมีการจัดการ การบริหารความเสี่ยงที่เหมาะสม และจัดการธุรกรรมและภาระผูกพันด้านการเงิน ที่มีผลกระทบต่องบการเงินของสถาบันการเงิน ซึ่งผู้บริหารจำเป็นต้องทราบถึงแหล่งที่มาของความเสี่ยง ปัจจัยความเสี่ยงว่ามาจากไหน มีปัจจัยจากภายในหรือภายนอกองค์กร พร้อมทั้งประเมินความเสี่ยงว่าอยู่ในระดับใด และวัดค่าออกมาให้ได้ว่าอยู่ในระดับ สูง กลาง หรือต่ำ และประเด็นสำคัญคือต้องหาทางจัดการกับความเสียหายให้บรรเทาเบาบางลง โดยผู้บริหารต้องใช้เครื่องมือทางการเงินในการป้องกันความเสี่ยง ยกตัวอย่างเช่น เครื่องมือป้องกันความเสี่ยงทางด้านเครดิต ได้แก่ ระบบการให้คะแนนลูกหนี้ (Credit Scoring) ในการพิจารณาอนุมัติสินเชื่อ การกำหนดวงเงินสินเชื่อ (Credit Limit) เพื่อมิให้ลูกหนี้ใช้เงินเกินวงเงินสินเชื่อที่สถาบันการเงินกำหนด สำหรับเครื่องมือป้องกันความเสี่ยงทางด้านปฏิบัติการปฏิบัติงาน ได้แก่ ระบบการควบคุมภายในที่มีประสิทธิภาพ การตรวจสอบภายใน เป็นต้น ประการสำคัญผู้บริหารต้องคำนึงถึงความเสี่ยงกับผลตอบแทนที่จะได้รับว่าคุ้มกันหรือไม่กับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นประกอบการพิจารณาด้วย ขั้นตอนในการบริหารความเสี่ยงเป็นไปอย่างเหมาะสมหรือไม่

ขั้นตอนในการบริหารความเสี่ยง แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนแรก เป็นการกำหนดกลยุทธ์ในการบริหารความเสี่ยงโดยรวม โดยสอบถามปัจจัยพื้นฐานในการประกอบธุรกิจของกิจการว่า มีความเสี่ยงอะไร และประเภทไหนที่กิจการควรจะเสี่ยง ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกและทรัพยากรอะไรบ้าง เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้น

ขั้นตอนที่สอง เป็นการวิเคราะห์ความเสี่ยงในประเด็นต่าง ๆ เพื่อจะได้เป็นพื้นฐานในการกำหนดแผนการดำเนินการ เช่น

- ระบุความเสี่ยงที่ต้องการบริหารอย่างชัดเจน
- ประเมินผลกระทบต่อธุรกิจในสถานการณ์หลาย ๆ แบบ
- ประเมินความน่าจะเป็นที่ความสูญเสียอาจจะเกิดขึ้น
- โอกาสในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น
- กำหนดลำดับความสำคัญในการบริหาร

ขั้นตอนที่สาม เป็นการดำเนินการให้ระบบบริหารความเสี่ยงได้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นงานที่ฝ่ายบริหารจะต้องวางแผนอย่างรอบคอบ ให้มั่นใจว่าหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบได้มีการปฏิบัติตามมาตรการที่วางไว้ เช่น

- วางระบบและเครื่องมือที่ต้องใช้ในการบริหารความเสี่ยง
- จัดทำเอกสารเกี่ยวกับนโยบายและวิธีปฏิบัติงานอย่างละเอียด
- ฝึกอบรมและพัฒนาพนักงานให้พร้อมที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและวิธีทำงาน
- ออกแบบการรายงานผลและวิเคราะห์
- กำหนดวิธีปฏิบัติในการบริหารความเสี่ยงเครื่องมือทางการเงิน

ขั้นตอนที่สี่ เป็นการติดตามและวัดผล ซึ่งควรจะทำอย่างต่อเนื่องเพื่อจะได้ประเมินความมีประสิทธิภาพของการบริหาร เช่น

- การวัดต้นทุนและความเสี่ยงที่เกี่ยวข้อง
- การตรวจสอบระบบการควบคุม
- การประเมินดัชนีความเสี่ยงที่สำคัญ
- การเพิ่มพูนและปกป้องผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้น

โดยสรุปแล้ว ความเสี่ยงนั้นถึงจะตั้งอยู่บนความไม่แน่นอน แต่ก็เป็นเรื่องที่สามารถจะจัดการให้เกิดความเสียหายน้อยที่สุด กิจกรรมที่มีระบบการควบคุมภายในที่ครอบคลุมกิจกรรมด้านต่าง ๆ ก็ถือเป็นเครื่องมือในการบริหารความเสี่ยงได้ชนิดหนึ่ง อย่างไรก็ตาม การบริหารความเสี่ยงนั้น ไม่ใช่เป็นเรื่องที่เมื่อจัดวางระบบบริหารแล้วจะสามารถควบคุมความเสี่ยงได้ทั้งหมด แต่เป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ต้องอาศัยทั้งหลักการ วิชาการ และปรัชญา การบริหารที่ตั้งอยู่บนความไม่ประมาท และสุ่มรอบคอบ ผสมผสานด้วยกันตลอดเวลา

ตัวอย่างของความเสี่ยง

ธนาคาร ก. อนุมัติสินเชื่อให้ลูกค้า จำนวน 100 ราย จำนวน 100 ล้านบาท โอกาสที่จะเกิดความเสียหายประมาณร้อยละ 5 ของเงินให้สินเชื่อทั้งสิ้น เท่ากับ 5 ล้านบาท ดังนี้เรียกว่าเป็นความเสี่ยงทางด้านเครดิตที่ลูกค้าอาจจะไม่ปฏิบัติตามสัญญากับธนาคารก็อาจต้องตัดเป็นหนี้สูญ ซึ่งจำนวนที่คาดว่าจะเสียหายดังกล่าวจะต้องมีเครื่องมือวัดค่าในเชิงสถิติเพื่อให้ใกล้เคียงความเป็นจริง

ธนาคาร ข. อยู่ระหว่างการนำระบบงานคอมพิวเตอร์ออนไลน์มาปรับใช้กับระบบงานสินเชื่อ เงินฝาก ซึ่งเดิมเป็นระบบManual โอกาสความเสียหายที่จะเกิดจากระบบฐานข้อมูลลูกค้าผิดพลาด หรือระบบการรายงานข้อมูลผิดพลาดย่อมมีความเสี่ยงสูง เนื่องจากเป็นช่วงปรับเปลี่ยนระบบงานใหม่ เป็นต้น

การประเมินความเสี่ยงด้านเครดิต (Assessment of Credit Risk)

หมายถึงการระบุระดับความเสี่ยงและทิศทางของความเสี่ยงในพอร์ตของเงินให้สินเชื่อของสถาบันการเงิน รวมทั้งการพิจารณานโยบายในการบริหารสินเชื่อ ตลอดจนบทบาทของคณะกรรมการพิจารณาสินเชื่อ

ความหมายของความเสี่ยงด้านเครดิต

ความเสี่ยงด้านเครดิต หมายถึง ความเสี่ยงที่คู่สัญญาไม่สามารถปฏิบัติตามภาระที่ตกลงไว้ ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลเสียหายต่อรายได้และเงินกองทุนของสถาบันการเงิน ความเสี่ยงด้านเครดิตเป็นความเสี่ยงที่มีความสำคัญมากของสถาบันการเงิน เพราะเกี่ยวข้องกับเงินให้สินเชื่อที่เป็นธุรกรรมหลักของสถาบันการเงิน ทั้งในและนอกประเทศ นอกจากนี้ความเสี่ยงด้านเครดิตยังเกิดขึ้นจากธุรกรรมอื่น ๆ ที่มีการทำสัญญาผูกพัน เช่น การรับรอง การค้ำประกัน การให้กู้ยืมระหว่างสถาบันการเงิน การให้สินเชื่อธุรกิจต่างประเทศ เป็นต้น

ที่มาของความเสี่ยงด้านเครดิต

ความเสี่ยงด้านเครดิตอาจพิจารณาจากปัจจัยต่างๆ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ ปัจจัยความเสี่ยงภายนอก และปัจจัยความเสี่ยงภายใน

ปัจจัยความเสี่ยงภายนอก ได้แก่

สภาพเศรษฐกิจ ได้แก่ภาวะขึ้นลงของเศรษฐกิจทั้งภายในและภายนอกประเทศ

การแข่งขัน ได้แก่คู่แข่งชั้นระหว่างสถาบันการเงินด้วยกัน

ปัจจัยอื่นๆที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ปัจจัยที่มีผลกระทบกับตลาดหนึ่งแต่มีผลกระทบต่อเนื่องกับอีกตลาดหนึ่ง เช่น ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ตกต่ำอาจกระทบกับธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง หรือธุรกิจค้าวัสดุก่อสร้าง เป็นต้น

ปัจจัยความเสี่ยงภายใน

มาตรฐานและกระบวนการพิจารณาสินเชื่อ ได้แก่ความเหมาะสมของรูปแบบในการประเมินผู้กู้ยืม

การกระจุกตัวด้านเครดิต หมายถึงการให้กู้ยืมในลูกหนี้แต่ละราย หรือกลุ่มลูกหนี้เดียวกัน ในจำนวนสูง ซึ่งถือว่าไม่เป็นการกระจายการให้สินเชื่ออันก่อให้เกิดความเสี่ยงด้านเครดิต

การขาดประสิทธิภาพของพนักงานสินเชื่อ ทำให้การปฏิบัติงานขาดประสิทธิภาพ

ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหาร (MIS) ที่ไม่มีประสิทธิภาพ หมายถึงระบบการสื่อสารข้อมูล หรือการรายงานเพื่อให้ผู้บริหารได้รับทราบข้อมูลขาดข้อมูลสำคัญๆ ในการตัดสินใจเชิงธุรกิจในการแข่งขัน

การตัดสินใจของผู้บริหารโดยใช้ดุลพินิจส่วนตัว อาจนำมาซึ่งการตัดสินใจที่ผิดพลาดได้ และอาจให้สินเชื่อเนื่องจากความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้บริหาร

การพิจารณาอนุมัติสินเชื่อโดยคำนึงถึงหลักประกัน แต่ไม่ได้พิจารณาความสามารถในการชำระหนี้ของลูกหนี้เป็นหลัก

การขาดการสอบทานเครดิตที่ดี หมายถึงการขาดความต่อเนื่องในการติดตามฐานะ ความสามารถในการชำระหนี้ หลักประกันของลูกหนี้ และปัจจัยประกอบด้านสินเชื่ออื่นๆ เช่น ความต้องการสินเชื่อเพิ่มเพื่อขยายฐานธุรกิจของลูกหนี้ เป็นต้น

วิธีการตรวจสอบความเสี่ยงด้านเครดิต

ผู้ตรวจสอบจะต้องประเมินว่า สถาบันการเงินได้มีการบริหารความเสี่ยงในองค์กรอย่างไร เช่น มีการระบุความเสี่ยง การวัดความเสี่ยง การติดตามความเสี่ยง และการควบคุมความเสี่ยง ครบถ้วนถูกต้องมีประสิทธิภาพเพียงใด โดยสามารถพิจารณาตามหลักเกณฑ์ต่อไปนี้

1. การระบุความเสี่ยง (Risk Identification)

การระบุถึงความเสี่ยงอย่างได้ผลสามารถเริ่มได้จากการประเมินเครดิตของลูกหนี้แต่ละราย ซึ่งเป็นพื้นฐานของการบริหารเงินให้สินเชื่อ โดยสถาบันการเงินควรจะต้องจัดอันดับความเสี่ยงของสินเชื่อแต่ละรายอย่างสม่ำเสมอในขณะที่มีการประเมินเงินให้สินเชื่อ บางสถาบันการเงินประยุกต์การจัดอันดับตามความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกัน บางแห่งก็จัดอันดับความเสี่ยงตามประเภทสินเชื่อหรือธุรกรรม และบางแห่งก็จัดอันดับทั้งตามความสัมพันธ์และประเภทสินเชื่อหรือธุรกรรม ซึ่งวิธีการจัดอันดับต่างๆ เหล่านี้สามารถยอมรับได้ ควบคู่กันที่ผู้บริหารได้รับทราบถึงการประเมินคุณภาพของเครดิตโดยรวม

หลักพื้นฐานสำหรับกระบวนการบริหารความเสี่ยงที่ได้ผล คือการระบุถึงความเสี่ยงที่อาจมีและแฝงอยู่ในทุกผลิตภัณฑ์และธุรกรรม ดังนั้นจึงจำเป็นที่สถาบันการเงินต้องระบุถึงความเสี่ยงด้านเครดิตทั้งหมดที่มีในผลิตภัณฑ์และธุรกรรมที่ดำเนินการ ซึ่งสามารถกระทำได้โดยการพิจารณาพบทวนลักษณะความเสี่ยงด้านเครดิตในผลิตภัณฑ์หรือธุรกรรมอย่างถี่ถ้วน

2. การวัดความเสี่ยง (Risk Measurement)

สถาบันการเงินควรมีระบบในการวัดความเสี่ยงด้านเครดิตทั้งจากธุรกรรมการให้สินเชื่อ และธุรกรรมการบริหารเงิน ที่มีความถูกต้องและเชื่อถือได้ เพื่อจะได้ทราบถึงระดับความเสี่ยง เช่น ความเสี่ยงอยู่ในระดับ สูง กลาง และต่ำ เป็นต้น และสามารถดำเนินการติดตามและควบคุมได้อย่างเหมาะสมต่อไป โดยสถาบันการเงินควรดำเนินการเพื่อให้การวัดความเสี่ยงมีประสิทธิภาพ ดังนี้

2.1 กำหนดนโยบายและแผนกลยุทธ์ในการวัดความเสี่ยง และผลกระทบที่มีต่อสถาบันการเงิน ซึ่งประกอบด้วย

- วิธีการที่สถาบันการเงินใช้ในการระบุความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับลูกหนี้หรือคู่ค้าแต่ละราย โดยควรเป็นวิธีที่ช่วยให้สถาบันการเงินสามารถวิเคราะห์ความเสี่ยงด้านเครดิตในระบบงานให้สินเชื่อของสถาบันการเงิน เพื่อจะสามารถระบุปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความเสี่ยง และการกระจุกตัวของเครดิตได้
- ความถี่ที่เหมาะสมในการวิเคราะห์ความเสี่ยงด้านเครดิต พร้อมทั้งการทบทวนผลการวิเคราะห์กับเพดานความเสี่ยงที่กำหนดไว้
- เทคนิคการวัดความเสี่ยงที่เหมาะสมกับความซับซ้อน และระดับความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับธุรกรรมของสถาบันการเงิน โดยอาศัยข้อมูลที่ถูกต้อง และมีการทดสอบความถูกต้องอย่างสม่ำเสมอ
- ระบบข้อมูลเพื่อการบริหารที่ใช้สนับสนุนประสิทธิภาพในกระบวนการวัดความเสี่ยงด้านเครดิตของสถาบันการเงิน โดยข้อมูลได้ถูกจัดทำภายใต้ระบบที่คณะกรรมการของสถาบันการเงินและผู้บริหารที่เกี่ยวข้องสามารถสอดคล้องดูแลได้

2.2 กำหนดกระบวนการวัดความเสี่ยงที่ใช้ ฝ่ายจัดการควรเข้าใจเป้าหมายในการใช้แบบจำลองวัดความเสี่ยงด้านเครดิต รวมทั้งเข้าใจถึงองค์ประกอบและเทคนิคในการสร้างของแบบจำลอง การพัฒนาแบบจำลองควรครอบคลุมถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับธุรกรรมนั้น ๆ และควรมีการทดสอบความถูกต้องของแบบจำลองเป็นประจำ ในกรณีที่สถาบันการเงินซื้อแบบจำลอง (Credit Model) จากบริษัทภายนอก บริษัทผู้ขายดังกล่าวควรมีความเชื่อถือได้ ทั้งในแง่การวัดความเสี่ยง และการให้บริการสนับสนุนต่าง ๆ

2.3 ประเมินคุณภาพของสินทรัพย์โดยสถาบันการเงินควรครอบคลุมถึงหลักเกณฑ์การจัดชั้นซึ่งสะท้อนถึงอันดับความเสี่ยงของลูกหนี้ การบันทึกค่าเผื่อนี้สงสัยจะสูญไว้ที่หน่วยงานที่ดูแลลูกหนี้ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความถูกต้องในการวิเคราะห์ความสามารถในการหาผลกำไร สามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบกับความเสี่ยงและผลตอบแทนได้ และให้ความสำคัญกับความเชื่อถือได้ในการปฏิบัติงานของพนักงาน

2.4 มีการแบ่งประเภทของเครดิต ที่ชัดเจน และประเมินการกระจุกตัวของเครดิตอย่างสม่ำเสมอ เช่น เปรียบเทียบอัตราส่วนของเงินให้สินเชื่อแก่กลุ่มลูกหนี้รายใหญ่ที่สุด กับยอดเงินให้สินเชื่อโดยรวม และประเมินการเปลี่ยนแปลงของอัตราส่วนดังกล่าวเป็นระยะๆ เพื่อให้ฝ่ายบริหารได้รับทราบเรื่องการให้สินเชื่อแก่กลุ่มลูกหนี้รายใหญ่ รวมทั้งได้มีการสอดคล้องและกำกับดูแลความสัมพันธ์ดังกล่าวอย่างใกล้ชิด

2.5 มีการประเมินระดับค่าเผื่อนี้สงสัยจะสูญที่มีอยู่ เพื่อใช้รองรับความเสี่ยงด้านเครดิต กล่าวคือ แม้สถาบันการเงินจะมีความเสี่ยงด้านเครดิตในระดับสูง แต่หากมีสำรองที่เพียง

พอ ก็สามารถชดเชยให้ระดับความเสี่ยงด้านเครดิตโดยรวมต่ำลงได้ โดยสถาบันการเงินควรใช้การวิเคราะห์ด้วยอัตราส่วนเพื่อทดสอบการประเมินค่าเพื่อหนี้สงสัยจะสูญทั้งหมดอย่างสมเหตุสมผล การวิเคราะห์ด้วยอัตราส่วนจะแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มความสัมพันธ์ของค่าเพื่อหนี้สงสัยจะสูญกับปัจจัยต่าง ๆ เช่น สินทรัพย์ค้ำประกันคุณภาพและสินทรัพย์ไม่ค้ำประกันคุณภาพ หนี้ค้างชำระและหนี้ที่งัดคิดดอกเบี้ย เงินให้สินเชื่อและภาระผูกพัน ตลอดจนสถิติการตัดหนี้สูญ เป็นต้น

3. การติดตามความเสี่ยง (Risk Monitoring)

สถาบันการเงินควรจัดให้มีการติดตามดูแลความเสี่ยงด้านเครดิตอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การติดตามกระบวนการอนุมัติสินเชื่อของผู้บริหารว่าได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถาบันการเงินหรือไม่ การจัดเก็บรักษาเพิ่มเครดิตและของหลักประกันของลูกหนี้ที่อยู่ในที่ปลอดภัย นอกจากนี้ต้องติดตามว่าสถาบันการเงินได้มีการให้สินเชื่อในลักษณะของการกระจุกตัวสินเชื่อในลูกหนี้รายหนึ่งรายใดหรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดจำนวนมาก เพราะอาจก่อให้เกิดความเสี่ยงได้ หากลูกหนี้ดังกล่าวประสบปัญหาในการชำระหนี้คืน และในประเด็นสุดท้ายคือผู้ตรวจสอบต้องพิจารณาว่าสถาบันการเงินมีระบบการสอบทานสินเชื่อที่ดีเพื่อบรรเทาความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้หรือไม่

4. การควบคุมความเสี่ยง (Risk Controlling)

วัตถุประสงค์ของการบริหารความเสี่ยงด้านเครดิตคือการรักษาระดับความเสี่ยงด้านเครดิตของสถาบันการเงินภายใต้ปัจจัยและตัวแปรต่างๆ ที่คณะกรรมการและผู้บริหารระดับสูงเป็นผู้กำหนดขึ้น การจัดตั้งและการปฏิบัติการเกี่ยวกับการควบคุมภายใน การกำหนดวงเงินและการกำหนดวิธีปฏิบัติงานอื่นๆ จะช่วยให้สถาบันการเงินแน่ใจว่าความเสี่ยงด้านเครดิตไม่สูงเกินกว่าระดับที่ยอมรับได้ และระบบดังกล่าวจะทำให้ผู้บริหารสามารถติดตามการดำเนินการตามนโยบายด้านเครดิตได้

รายงานที่ผู้ตรวจสอบใช้ในการพิจารณาความเสี่ยงด้านเครดิต

รายงานที่เกี่ยวข้องกับด้านเครดิตที่ผู้ตรวจสอบพึงขอในการตรวจสอบได้แก่

1. การจัดชั้นสินทรัพย์

รายงานนี้บรรจุข้อมูลสรุปเปรียบเทียบเกี่ยวกับคุณภาพของสินทรัพย์ ได้แก่ สินทรัพย์กล่าวพิเศษ ซึ่งเป็น เงินให้สินเชื่อรวมดอกเบี้ยค้างรับที่ค้างชำระเงินต้นหรือดอกเบี้ยเกิน 1 เดือน แต่ไม่ถึง 3 เดือน หรือจัดชั้นตามเกณฑ์ภายใน เช่น หนี้ต่ำกว่ามาตรฐาน หนี้จัดชั้นสงสัย หนี้จัดชั้นสงสัยจะสูญ และหนี้จัดชั้นสูญ จัดประเภทตามประเภทของสินทรัพย์ สারণจากการตีราคาสินทรัพย์และอัตราการกระทำผิดกฎหมายโดยเปรียบเทียบตามระยะเวลา รายการบัญชีดังกล่าวควรรวมถึงสินทรัพย์ตามราคาทุนและรายงานที่มาจากมูลค่ายกไปของสินทรัพย์ และสারণจากการตีราคาสำหรับสินทรัพย์นั้น ราคาตลาดที่เหมาะสมและมาตรการตีราคาหลักประกันที่สมควร รายงานนี้ควรหมายเหตุการณ์จัดชั้นในเบื้องต้นโดยเจ้าหน้าที่ของทางการหรือผู้สอบบัญชีอิสระ และระบบสอบทานภายในของ

สถาบันการเงินเองควรมีการประมวลรายงานซึ่งเป็นอิสระแยกจากหน่วยงานที่ปล่อยสินเชื่อ เพื่อให้แน่ใจว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

นอกจากนั้นฝ่ายบริหารระดับสูงและคณะกรรมการสถาบันการเงินอาจหวังว่าจะได้รับรายงานทุกงวดการบัญชีเกี่ยวกับการปล่อยสินเชื่อที่ไม่ได้มาตรฐาน และการปล่อยสินเชื่อโดยไม่มีข้อมูลสนับสนุนอันควร

2. ค่าเผื่อนี้สงสัยจะสูญ

รายงานนี้ควรมีรายละเอียดและข้อมูลสนับสนุนที่เพียงพอในการตั้งค่าเผื่อนี้สงสัยจะสูญของสถาบันการเงินเช่นเดียวกับสำรองการตีราคาทั่วไป ซึ่งต้องมีทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ รายงานนี้ควรให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเสียหายและการกันสำรองที่ยอมรับในระหว่างไตรมาสเปรียบเทียบกับผลงานกับเป้าหมายตามนโยบาย

3. สินทรัพย์รอการขายที่ได้จากการบังคับชำระหนี้

รายงานนี้ควรให้ข้อมูลสรุปของอสังหาริมทรัพย์ และสินทรัพย์อื่นที่ได้จากการบังคับชำระหนี้ โดยอย่างน้อยรายงานจะต้องมีรายละเอียดสำหรับรายการสินทรัพย์ที่สำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

- วันที่ได้มา
- ชื่อและที่ตั้งของทรัพย์สินนั้น
- ราคาตามบัญชี
- ราคาตลาดที่เหมาะสม (รวมทั้งวันที่และวิธีการประเมิน)
- การจัดชั้นตามเกณฑ์ภายใน
- รายได้หรือขาดทุนจากทรัพย์สินดังกล่าว (ในงวดนั้นหรือยอดสะสม)

4. สินเชื่อผิดนัดชำระ

รายงานนี้ควรสรุปสินเชื่อที่ผิดนัดชำระตั้งแต่ 30 ถึง 59 วัน 60 ถึง 89 วัน และ 90 วันขึ้นไป และสรุปสินเชื่อที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ทั้งหมด (NPL) จัดประเภทตามประเภทสินเชื่อ รายการสินเชื่อที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ที่มีสาระสำคัญซึ่งควรแสดงไว้โดยมีข้อมูลประกอบดังนี้

- รหัสประจำตัวลูกหนี้
- ชื่อผู้กู้ยืม
- จำนวนที่ให้กู้
- การจัดชั้น
- จำนวนเดือนที่ผิดนัดชำระหนี้
- ราคาตลาดหลักประกัน และวันที่ตีราคา

- วันทำสัญญาล่าสุด
- ขั้นตอนของการบังคับหลักประกันชำระหนี้
- การประมาณการเรียกเก็บโดยฝ่ายจัดการ
- วันรับชำระหนี้
- สรุปรายการสินเชื่อกี่ค้างชำระเกิน 30 วันทุกราย ซึ่งเริ่มต้นนับตั้งแต่วันที่ก่อน
- สรุปรายการสินเชื่อกี่ทุกรายที่ขยายระยะเวลาชำระหนี้ในปีที่ผ่านมา
- สัญญาเดิมฉบับ
- การเพิ่มขึ้นของระดับสินเชื่อกี่ผิดนัดชำระ โดยเฉพาะสินเชื่อกี่ผิดนัดชำระเกินกว่า 60 วัน
- สินเชื่อกี่ผิดนัดชำระอย่างรุนแรงที่ไม่ได้ถูกจัดชั้นไว้
- การขยายระยะเวลาชำระหนี้ออกไปโดยปราศจากเหตุผลที่จะอธิบายได้
- ราคาประเมินหลักประกัน โดยฝ่ายจัดการมีความเป็นไปได้ต่ำ
- สินเชื่อกี่ผิดนัดชำระจำนวนสูงที่เริ่มต้นจากปีที่ผ่านมา

5. สินเชื่อกี่ได้รับการแก้ไขหรือปรับปรุงโครงสร้างหนี้

รายงานนี้ประกอบด้วยยอดสรุปลินเชื่อกี่ได้รับการแก้ไข และปรับปรุงโครงสร้างหนี้ในไตรมาสที่ผ่านมา รวมถึงยอดสินเชื่อกี่ดังกล่าวทั้งหมดใน พอร์ตสินเชื่อกี่ สินเชื่อกี่ได้รับการปรับปรุงโครงสร้างหนี้มากกว่า 1 ครั้ง ซึ่งควรจะแสดงประกอบร่วมกับรายละเอียดต่อไปนี้

- รหัสประจำตัวลูกหนี้
- ยอดสินเชื่อกี่
- การจัดชั้น
- ชื่อผู้กู้
- จำนวนเงินสำรองและจำนวนที่ตัดจำหน่าย ซึ่งเกิดจากการปรับปรุงโครงสร้างหนี้
- สถานะเดิม เช่น อัตราดอกเบี้ย ตารางการผ่อนชำระหลักประกัน เป็นต้น
- ประวัติการชำระคืนในอดีต
- เงื่อนไขการแก้ไขหนี้หรือปรับโครงสร้างหนี้
- เหตุผลที่ฝ่ายจัดการตัดสินใจแก้ไขหนี้แทนการบังคับขายหลักประกัน

การประเมินความเสี่ยงด้านการปฏิบัติงาน (Assessment of Operational Risk)

ความเสี่ยงด้านการปฏิบัติงานที่สำคัญที่สุดคือ ความเสี่ยงจากข้อบกพร่องของการตรวจสอบภายในและการกำกับดูแลกิจการที่ดี (corporate governance) ซึ่งข้อบกพร่องดังกล่าวอาจนำมาซึ่งผลเสียหายแก่สถาบันการเงิน เนื่องจากการปฏิบัติงานผิดพลาด การทุจริต การปฏิบัติงานไม่เสร็จภายในกำหนดเวลา หรือเนื่องจากสาเหตุอื่น อาทิเช่น การปฏิบัติงานที่เกินขอบเขตอำนาจ การดำเนินธุรกิจในทางที่ผิดจริยธรรมหรือการปฏิบัติอื่นๆ ที่อาจก่อให้เกิดความเสี่ยงมากขึ้นของเจ้าหน้าที่การเงิน เจ้าหน้าที่สินเชื่อ หรือพนักงานคนอื่นๆ เป็นต้น

ความหมายของความเสี่ยงด้านการปฏิบัติงาน

ความเสี่ยงด้านการปฏิบัติงานคือ ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นเนื่องจากการที่สถาบันการเงินขาดการกำกับดูแลกิจการที่ดี มีระบบการควบคุมภายในไม่เพียงพอ ละเมิดการปฏิบัติตามระบบการควบคุมภายใน หรือเนื่องจากภัยพิบัติต่างๆ ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติงานและส่งผลกระทบต่อรายได้และเงินกองทุนของสถาบันการเงิน เช่น ความไม่ถูกต้องและไม่เพียงพอของข้อมูลเพื่อการบริหาร การทุจริต การฉ้อโกงที่ไม่เพียงพอ หรือความผิดพลาดต่างๆ ที่เกิดจากการปฏิบัติงาน เป็นต้น³

การกำหนดโครงสร้างการควบคุมภายในของสถาบันการเงินควรครอบคลุมถึงความเสี่ยงด้านการปฏิบัติงานและความเสี่ยงด้านอื่น ๆ ด้วย การควบคุมภายในประกอบด้วยแผนองค์กรและวิธีปฏิบัติต่างๆ ของสถาบันการเงิน เพื่อปกป้องสินทรัพย์ ตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลทางบัญชี ส่งเสริมประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน และสนับสนุนนโยบายของผู้บริหาร ความหมายของคำว่า การควบคุมภายในมีความหมายที่กว้างกว่าคำจำกัดความของตัวมันเอง โดยระบบการควบคุมภายในไม่ได้ครอบคลุมเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของฝ่ายบัญชี หรือฝ่ายการเงินเท่านั้น แต่รวมถึงการควบคุมงบประมาณ การสอบทานรายงานต่าง ๆ ที่จัดทำขึ้นอย่างสม่ำเสมอ การวิเคราะห์ทางสถิติ และผู้ตรวจสอบภายใน เพื่อให้ผู้บริหารมั่นใจว่ามีการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ ซึ่งคำจำกัดความแบบกว้างดังกล่าว แสดงให้เห็นชัดเจนว่า กระบวนการพัฒนาและการจัดให้มีระบบการควบคุมภายในอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารสถาบันการเงิน

³ธนาคารแห่งประเทศไทย. "คู่มือการตรวจสอบความเสี่ยง", เอกสารการฝึกอบรมของโรงเรียนผู้ตรวจสอบ, กรุงเทพฯ (2544) : 5.

ที่มาของความเสี่ยงด้านการปฏิบัติงาน

ปัจจัยความเสี่ยงด้านการปฏิบัติงานแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ ปัจจัยความเสี่ยงภายนอกและปัจจัยความเสี่ยงภายใน

ปัจจัยความเสี่ยงภายนอก

ความปลอดภัยของข้อมูล (Data Security) อุปสรรคที่มีต่อการปฏิบัติงานของสถาบันการเงินอาจเกิดจากการที่ข้อมูลสำคัญของสถาบันการเงิน เช่น ข้อมูลลูกค้า เป็นต้น ถูกใช้โดยบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกซึ่งไม่ได้รับอนุญาต อุปสรรคโดยตรงจากปัจจัยภายนอกที่มีต่อระบบความปลอดภัยของข้อมูลเกิดจากผู้ไม่ได้รับอนุญาตสามารถเข้าถึงเอกสารหรือข้อมูลต่าง ๆ ส่วนอุปสรรคโดยอ้อมจากปัจจัยภายนอกอาจเกิดจากการเข้าถึงเอกสารหรือข้อมูลต่าง ๆ ได้เมื่อสถาบันการเงินไม่มีระบบการควบคุมที่เพียงพอ นอกจากนี้ การเปิดเผยข้อมูลลูกค้าโดยไม่ได้รับอนุญาตอาจทำให้สถาบันการเงินสูญเสียความสัมพันธ์ทางธุรกิจอันดีกับลูกค้ารายดังกล่าวและอาจเสียค่าใช้จ่ายเนื่องจากการถูกฟ้องร้องดำเนินคดีได้

การทุจริตจากบุคคลภายนอก (External Fraud) เกิดจากการใช้ข้อมูลโดยไม่ได้รับอนุญาตหรือการโจรกรรมข้อมูลโดยบุคคลภายนอก ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลเสียหายต่อสถาบันการเงินโดยตรง เช่น มีการนำเงินของสถาบันการเงินไปใช้โดยการปลอมเอกสารด้านสินเชื่อ หรือโดยทางอ้อม เช่น การนำชื่อสถาบันการเงินไปอ้างเป็นผู้ค้ำประกันหรือให้ความเชื่อมั่นแก่ลูกค้า เป็นต้น

ภัยพิบัติ (Disaster) เหตุการณ์ภัยพิบัติจากไฟไหม้ แผ่นดินไหว และน้ำท่วม อาจทำให้สถาบันการเงินไม่สามารถให้บริการขั้นพื้นฐานแก่ลูกค้าของตนได้ ผู้บริหารต้องเตรียมแผนฉุกเฉินรองรับการให้บริการเพื่อป้องกันผลเสียหายที่อาจเกิดขึ้นแก่ธุรกิจ

ปัจจัยความเสี่ยงภายใน (Internal Risk Factors)

เทคโนโลยี (Technology) เป็นปัจจัยความเสี่ยงภายใน เมื่อผู้บริหารไม่มีความสามารถในการบริหาร ไม่สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสมเมื่อเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงไป หรือมีข้อผิดพลาดจากระบบงานที่นำเทคโนโลยีมาใช้ ทำให้สถาบันการเงินอาจเกิดความเสียหายหรือสูญเสียลูกค้าได้

การรวมกิจการ (Mergers) เมื่อมีการรวมกิจการของสถาบันการเงิน ในบางครั้ง วัฒนธรรมองค์กร แนวทางปฏิบัติงานและระบบข้อมูลของสถาบันการเงินทั้งสองยังมีความแตกต่างกัน เป็นปัญหาที่พบได้บ่อยและยังไม่สามารถแก้ไขได้ทันทีหลังจากรวมกิจการ ส่งผลให้เกิดข้อผิดพลาดและอาจทำให้เกิดความเสียหายได้โดยเฉพาะในด้านการปฏิบัติงาน

ความปลอดภัยและความถูกต้องของข้อมูล (Data Security and Integrity) อุปสรรคที่มีต่อความปลอดภัยของข้อมูลสามารถเกิดจากการปฏิบัติงานภายในองค์กรเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อ

เกิดปัญหาพนักงานไม่มีความซื่อสัตย์ ทำการเปลี่ยนแปลงข้อมูลของลูกค้าหรือของสถาบันการเงิน อาจทำให้เกิดความเสียหายทั้งต่อลูกค้าและสถาบันการเงิน

การทุจริตภายในสถาบันการเงิน (Internal Fraud) การทุจริตอาจเกิดจากการที่พนักงานที่ทำรายการแก้ไขข้อมูลให้ไม่ตรงต่อความเป็นจริงเพื่อประโยชน์ของคนหรือนุคคลอื่น ถ้าขาดการควบคุมภายในที่ดีข้อมูลภายในสถาบันการเงินอาจถูกเปลี่ยนแปลง เช่น เพื่อหลบเลี่ยงการแสดงรายการสินเชื่อที่ไม่ได้รับการอนุมัติตามขั้นตอน หรือมีการโอนย้ายเงินทุนไปยังบุคคลอื่นเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว เป็นต้น ซึ่งรายการดังกล่าวทำให้เกิดความเสียหายโดยตรงต่อสถาบันการเงิน

ความผิดพลาด (Errors) ความเสี่ยงต่อความเสียหายของสถาบันการเงินอาจเกิดจากระบบการเช็คสอบข้อมูลไม่เพียงพอที่จะชี้ให้เห็นถึงข้อผิดพลาดและการแก้ไขได้อย่างทันเวลา ความบกพร่องดังกล่าวอาจเกิดจากข้อผิดพลาดเล็กน้อย หรืออาจเกิดจากการทุจริตหรือโจรกรรมข้อมูล อย่างไรก็ตาม สถาบันการเงินควรตรวจสอบข้อผิดพลาดได้เองโดยไม่ต้องให้ลูกค้าร้องเรียน

วิธีการตรวจสอบความเสี่ยงด้านการปฏิบัติงาน

1. การระบุความเสี่ยง

การที่สถาบันการเงินมีระบบการควบคุมภายในที่ไม่มีประสิทธิภาพอาจส่งผลให้เกิดความเสียหายและส่งผลกระทบต่อรายได้และเงินกองทุนของสถาบันการเงิน ดังนั้น การประเมินเพื่อระบุหรือชี้ให้เห็นความเสี่ยงด้านการปฏิบัติงานของสถาบันการเงินอาจพิจารณาได้จากปัจจัยต่างๆ ดังนี้

1. การขาดความรับผิดชอบทางด้านการบริหาร การไม่มีวัฒนธรรมขององค์กรทางด้านด้านการควบคุมที่ดีของสถาบันการเงิน
2. ขาดการประเมินความเสี่ยงในธุรกรรมต่างๆ ของสถาบันการเงินอย่างเพียงพอทั้งรายการในและนอกงบดุล
3. การขาดการควบคุมภายในที่ดี เช่น การไม่มีการแบ่งแยกหน้าที่ได้แก่ การอนุมัติวงเงิน การตรวจสอบสินเชื่อ การกระทบยอด และการตรวจสอบการทำงานของฝ่ายปฏิบัติการ เป็นต้น
4. การติดต่อสื่อสารภายในธนาคารไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ โดยเฉพาะปัญหาด้านการสื่อสารจากระดับล่างขึ้นไปหาระดับสูง

2. การวัดความเสี่ยง

เมื่อสถาบันการเงินสามารถระบุได้ถึงความเสี่ยงทางด้านการปฏิบัติงานแล้ว การวัดความเสี่ยงอาจครอบคลุมรายละเอียด โดยสามารถประเมินได้ ดังนี้

1. คณะทำงานของฝ่ายงานต่างๆ มีการจัดทำรายงานการประชุมหรือไม่ โดยดูว่าคณะกรรมการสถาบันการเงิน มีการทบทวนระบบการจัดการความเสี่ยงที่เหมาะสม
2. คณะกรรมการสถาบันการเงินและผู้บริหารระดับสูงได้รับรายงานที่ครบถ้วนทันเวลา

หรือไม่ในการจัดการและควบคุมความเสี่ยง ในขณะที่เดียวกันจะต้องทบทวนระดับความเสี่ยงที่ยอมรับได้เป็นระยะๆ เพื่อปรับเปลี่ยนมาตรฐานต่างๆ ให้สอดคล้องกับปัจจัยทั้งในและนอกองค์กร

3. กรณีมีการนำผลิตภัณฑ์ใหม่ออกใช้ ประเมินว่าคณะกรรมการบริหาร ได้มีแผนการจัดการความเสี่ยงและมีการอนุมัติอย่างเหมาะสม

4. ความเป็นอิสระของฝ่ายตรวจสอบภายใน และภายนอก

3. การติดตามความเสี่ยง

คณะกรรมการสถาบันการเงิน และผู้บริหารจะต้องติดตามและสอบถาม รายงานผลการดำเนินงาน โดยสามารถสอบถามการปฏิบัติงานว่าเป็นไปตามกลยุทธ์และเป้าหมายที่กำหนด และเพื่อให้มั่นใจว่ามีการปฏิบัติงานภายใต้หลักเกณฑ์และแนวทางที่กำหนดไว้ ตัวอย่างเช่น ผู้บริหารควรสอบถามรายงาน ดังต่อไปนี้

1. เป้าหมายการเติบโต

2. เป้าหมายรายได้

3. ระดับค่าใช้จ่าย

4. การควบคุมความเสี่ยง

ผู้บริหารสถาบันการเงินสามารถช่วยเพิ่มความแข็งแกร่งในการจัดการความเสี่ยงด้านการปฏิบัติงาน คือการจัดให้มีคณะกรรมการตรวจสอบที่มีความเป็นอิสระ เพื่อแบ่งเบาความรับผิดชอบของคณะกรรมการสถาบันการเงิน โดยทำการสอบถามรายงานการตรวจสอบของผู้ตรวจสอบภายใน ความถูกต้องของระบบควรถูกตรวจสอบเป็นระยะๆ เพื่อให้มั่นใจได้ว่าข้อมูลที่ได้มีความถูกต้องและมีประโยชน์ ฝ่ายตรวจสอบภายในควรสอบถามระบบอยู่เสมอเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าระบบการควบคุมยังใช้ได้คือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าที่ของการตรวจสอบจะต้องดูแลถึงการควบคุมและระดับการมอบอำนาจว่าได้มีการแบ่งแยกหน้าที่หรือไม่ การตรวจสอบจะประกอบไปด้วย การสอบถามนโยบาย การสัมภาษณ์พนักงาน และการเลือกรายการมาทำการทดสอบ ในกรณีของการทดสอบรายการจะเริ่มจากการติดตามตั้งแต่เริ่มต้นรายการไปจนถึงการสอบถามของผู้บริหารระดับสูง

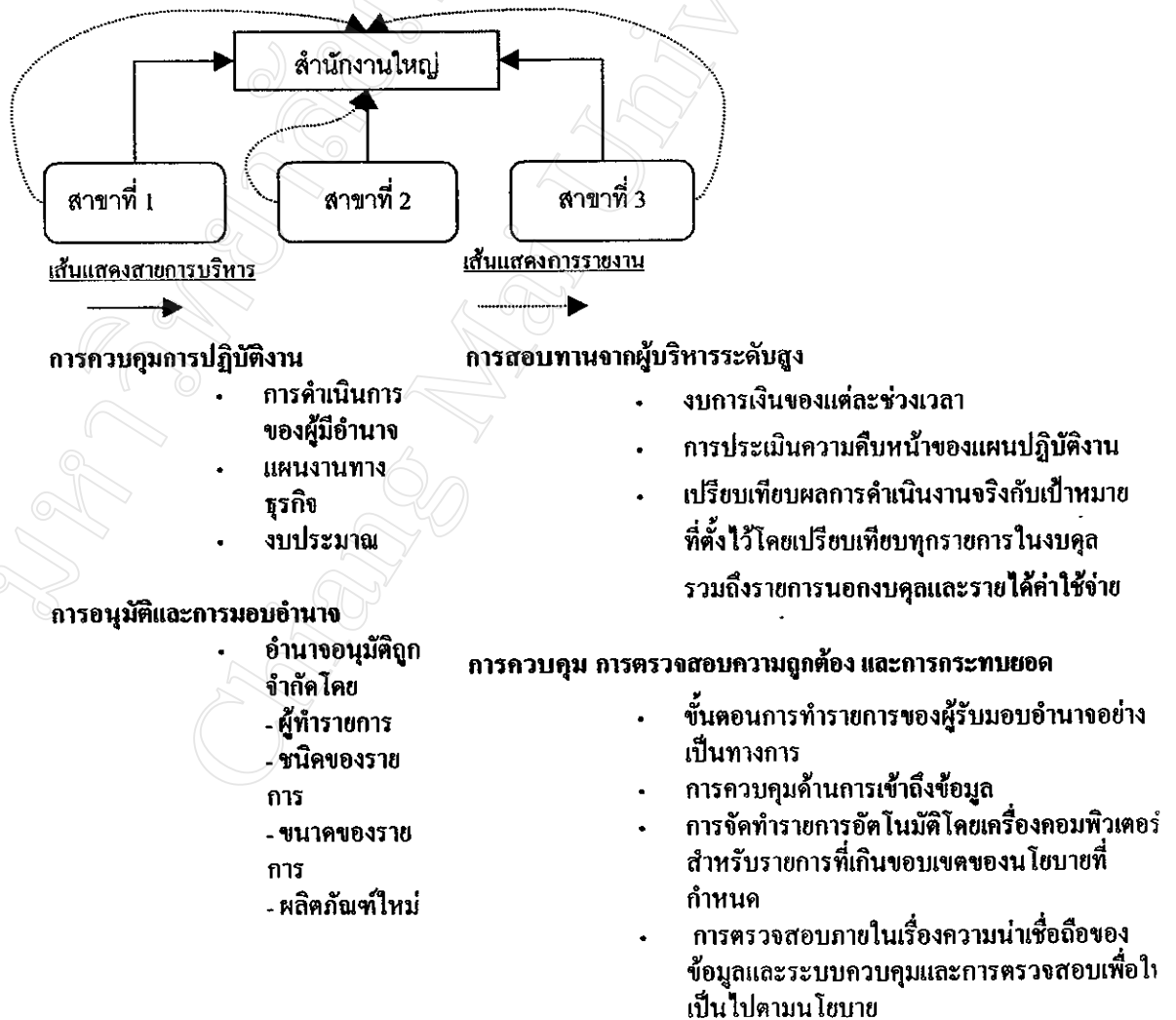
การตรวจสอบโดยผู้ตรวจสอบภายนอกที่คิดจะต้องเตรียมสิ่งต่างๆ เหล่านี้ให้กับคณะกรรมการและผู้บริหารของสถาบันการเงิน

1. ต้องแน่ใจได้ว่าการควบคุมภายในเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ถูกต้อง และทันเวลา
2. มีความเป็นอิสระ และจะต้องทราบถึงวัตถุประสงค์ของสถาบันการเงิน
3. กระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับรายงานทางการเงิน
4. ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นประโยชน์ต่อผู้บริหาร

ตัวอย่างแผนภาพระบบงานต่างๆ เกี่ยวกับการควบคุมความเสี่ยงด้านการปฏิบัติงาน

1) โครงสร้างโดยทั่วไปขององค์กร

โครงสร้างนี้สามารถนำมาใช้กับโครงสร้างอื่นได้ เช่น กลุ่มบริษัทในเครือเดียวกัน (เป็นโครงสร้างที่แต่ละหน่วยแยกออกจากกันตามกฎหมาย) สาขาของสำนักงานใหญ่ และผลิตภัณฑ์แต่ละผลิตภัณฑ์ที่อยู่ภายใต้บริษัทในเครือ ในกรณีนี้สำนักงานใหญ่จะเป็นฝ่าย และบริษัทในเครือจะเป็นสายธุรกิจ (Business Units) ซึ่งเป็น 3 สายธุรกิจที่แยกออกจากกัน

ภาพที่ 2 แสดงโครงสร้างโดยทั่วไปขององค์กร

ที่มา : เอกสารประกอบการฝึกอบรมของธนาคารแห่งประเทศไทย เรื่องการตรวจสอบความเสี่ยง

เมื่อพิจารณาโครงสร้างองค์กรเฉพาะระดับสูงแล้ว บริษัทในเครือ สาขา หรือสายธุรกิจแล้วแต่กรณี จะต้องติดต่อกับสำนักงานใหญ่ หรือบริษัทแม่หรือฝ่ายที่ดูแลทุกสายธุรกิจแล้วแต่กรณี ทั้งในด้านการบริหาร เช่น การบริหารเงินเดือน การประเมินผลงาน และอื่นๆ และการรายงาน อย่างน้อยที่สุดสำนักงานใหญ่ หรือบริษัทแม่หรือฝ่ายที่ดูแลทุกสายธุรกิจแล้วแต่กรณี ต้องแน่ใจว่าแผนธุรกิจและงบประมาณมีความชัดเจน และมีการมอบอำนาจในการตัดสินใจ สำนักงานใหญ่ต้องควบคุมการดำเนินงานของสาขาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร โดยอย่างน้อยต้องมีรายงานต่อไปนี้

งบการเงิน ของบริษัทในเครือ สาขา หรือสายธุรกิจแล้วแต่กรณี ควรมีการทบทวนเป็นระยะๆ เพื่อประเมินความสามารถในการทำกำไร และความเสี่ยง นอกจากนั้นสำนักงานใหญ่ต้องวิเคราะห์งบการเงินเพื่อจะทราบการดำเนินงานที่ผิดปกติและเพื่อความมั่นใจว่าธุรกิจยังดำเนินงานเป็นปกติและอยู่ในทิศทางตามที่กำหนดไว้

รายงานความคืบหน้า รายละเอียดของรายงานนี้ควรจะเป็นไปตามแผนธุรกิจกล่าวคือเป็นรายงานที่สามารถทราบทิศทาง กลยุทธ์ และเพดานความเสี่ยงขององค์กร นอกจากนั้น บริษัทในเครือ สาขา หรือสายธุรกิจจะต้องมีแผนธุรกิจแยกออกจากกันต่างหากเพื่อที่จะมั่นใจว่าการดำเนินงานอยู่ภายในขอบเขตที่กำหนด

รายงานเปรียบเทียบผลการดำเนินงานจริงกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งใช้ในการประเมินผลงานของพนักงาน และรายงานนี้จะทำให้ผู้บริหารทราบถึงผลการดำเนินงานของผู้บริหารในแต่ละส่วนงานย่อยที่อยู่ในความดูแลด้วย

เพื่อให้มั่นใจว่าธุรกรรมหลักๆและที่สำคัญได้รับการสอบทานและได้รับการอนุมัติจากสำนักงานใหญ่ ผู้บริหารจะต้องกำหนดกระบวนการที่ชัดเจนในกรณีที่สาขาจะดำเนินการได้แต่ต้องขออนุมัติจากสำนักงานใหญ่ก่อน เช่น กรณีที่รายการมีจำนวนเงินมาก ทั้งนี้ เพื่อให้มั่นใจว่ารายการใหญ่ที่สำคัญนี้ได้เป็นไปตามแผนและมีการจัดการที่เหมาะสม

การควบคุมในด้านอำนาจที่มอบหมายให้แต่ละระดับชั้น เช่น บริษัทแม่จะกำหนดวงเงินสินเชื่อที่บริษัทในเครือสามารถให้สินเชื่อได้เลย วิธีการที่จะควบคุมไม่ให้มีการกู้ยืมเกินวงเงินคือระบบการบันทึกบัญชีทางด้านเงินกู้ของบริษัทในเครือที่ไม่สามารถบันทึกได้ถ้าเกินวงเงิน อีกวิธีหนึ่งคือ รวมการกู้ยืมเงินทั้งหมดไว้ที่เดียวกันและถ้ารายการใดไม่ได้รับอนุมัติจากผู้มีอำนาจที่ถูกต้องจะไม่มี การดำเนินการในรายการนั้นๆ

ในกรณีที่ผู้บริหารของบริษัทในเครือได้ออมนุมัติรายการใดๆ ที่นอกเหนือจากอำนาจตนเองจะต้องมีรายงานการยกเว้น และแจ้งรายละเอียดของรายการนั้นทั้งจำนวนเงินและผู้อนุมัติรายการดังกล่าว นอกจากนั้น ต้องมีรายงานการยกเว้นอื่นๆ รวมถึงความผิดพลาดที่ทำให้ไม่

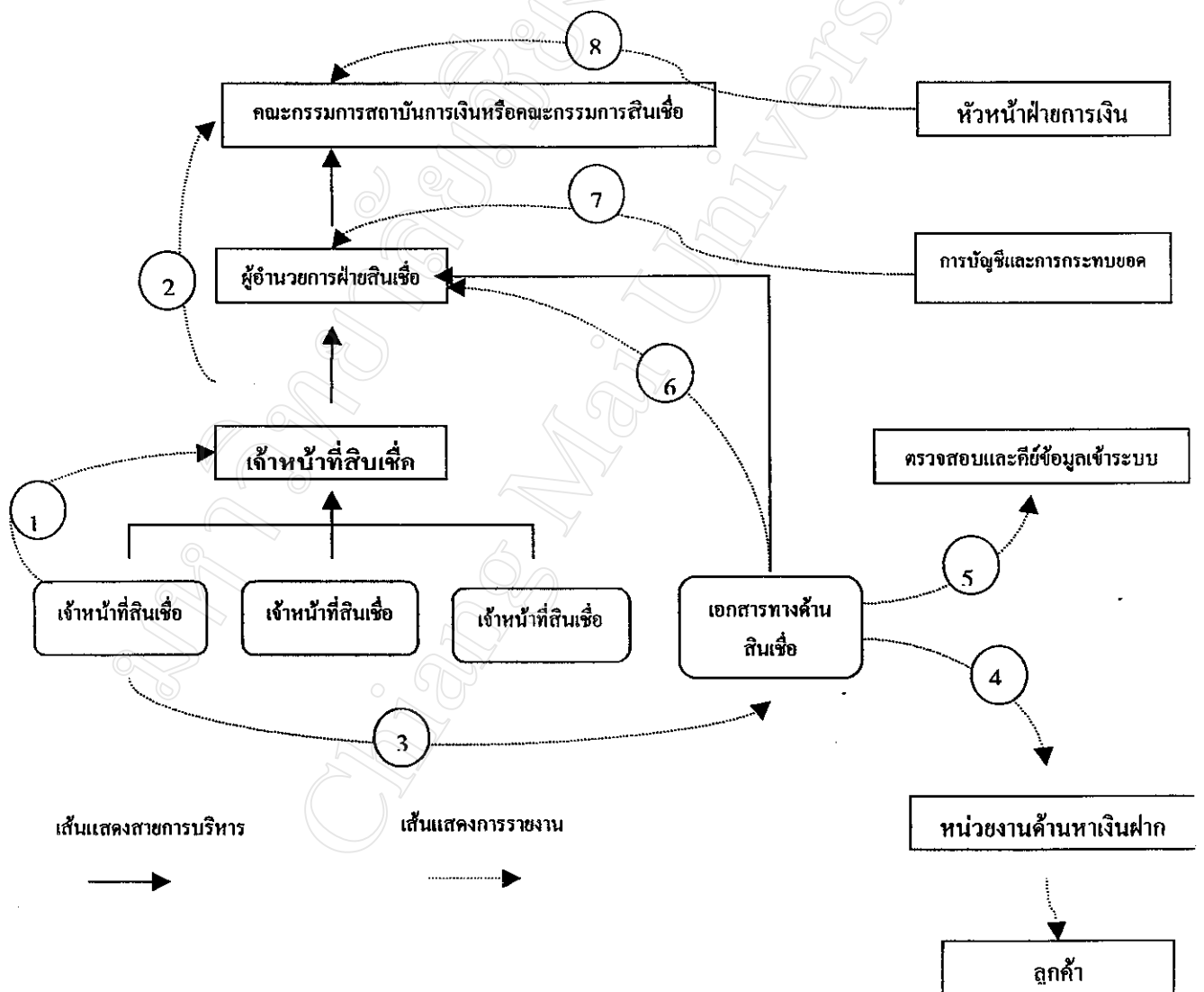
สามารถบริการลูกค้าได้ตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ ความผิดพลาดจากการดำเนินงาน หรือการทำงานไม่ทันตามกำหนดเวลา ผู้บริหารของบริษัทแม่จะต้องสอบถามรายงานต่างๆ เหล่านี้ และต้องแน่ใจว่ารายการเหล่านี้จะไม่ทำให้ระบบการควบคุมภายในเสียไป

รายการทุกรายการต้องอยู่ในรายงานโดยไม่คำนึงถึงผู้อนุมัติรายการ นอกจากนี้ควรมีเอกสารหลักฐานที่สามารถตรวจสอบได้ว่ารายการต่างๆ มีการอนุมัติก่อนทำรายการจริง

ดังนั้น ผู้บริหารที่สำนักงานใหญ่ หรือบริษัทแม่หรือฝ่ายที่ดูแลทุกสายธุรกิจแล้วแต่กรณี ต้องจัดตั้งระบบการควบคุมภายในที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้รายงานที่ส่งมาจากสาขา บริษัทในเครือ หรือสายธุรกิจแล้วแต่กรณี มีความถูกต้องและเป็นไปตามแนวนโยบายที่กำหนดว่าได้นำข้อมูลมาใช้อย่างถูกต้องหรือไม่

2) ระบบสินเชื่อ

โครงสร้างข้างล่างเป็นตัวอย่างโครงสร้างของฝ่ายสินเชื่อเพื่อการควบคุมความเสี่ยงจากการปฏิบัติงาน หลักการด้านการควบคุมที่ใช้ คือ การแบ่งแยกหน้าที่ จะเห็นว่าระดับผู้มีอำนาจจะถูกระบุไว้ชัดเจน และจะเห็นจากตัวอย่างโครงสร้างข้างล่างว่ามีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานแยกหน้าที่กันระหว่าง ผู้ทำรายการ ผู้เก็บเอกสารทางด้านสินเชื่อ ผู้จัดการเงินเพื่อนำมาปล่อยกู้ ผู้ลงบัญชีและกระทบยอด

ภาพที่ 3 แสดงระบบการปฏิบัติงานการให้สินเชื่อ

ที่มา : เอกสารประกอบการฝึกอบรมของธนาคารแห่งประเทศไทย เรื่องการตรวจสอบความเสี่ยง

หมายเลข 1 และ 2 การควบคุมโดยอำนาจอนุมัติ

ระดับความเสี่ยงจะเพิ่มขึ้นเมื่อขนาดของรายการใหญ่ขึ้น การควบคุมโดยอำนาจอนุมัตินี้ เพื่อให้มั่นใจว่าธุรกรรมการให้สินเชื่อทุกรายการได้รับการทบทวนและวิเคราะห์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สินเชื่อที่มีความซับซ้อนจะต้องได้รับการทบทวนและอนุมัติโดยผู้บริหารที่มีประสบการณ์ นอกจากนี้ การเพิ่มระดับชั้นและจำนวนผู้มีอำนาจอนุมัติจะทำให้องค์กรเป็นไปในทิศทางเกี่ยวกับกลยุทธ์ที่วางไว้ การแบ่งอำนาจอนุมัติเป็นระดับชั้นนั้นควรกำหนดเป็นลายลักษณ์อักษร และควรแจ้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทราบด้วย

หมายเลข 3 และ 4 การแบ่งแยกหน้าที่

หลังจากสินเชื่อได้รับการอนุมัติแล้ว เจ้าหน้าที่สินเชื่อต้องเตรียมเอกสารทางด้านกฎหมาย และให้ลูกหนี้ลงนาม ต่อจากนั้นเจ้าหน้าที่สินเชื่อต้องบันทึกข้อมูลเข้าระบบคอมพิวเตอร์ของฝ่ายสินเชื่อ และส่งเอกสารที่สมบูรณ์พร้อมรายการเอกสาร และแจ้งการใช้เงินให้ฝ่ายที่เกี่ยวข้องต่อไป โดยฝ่ายนี้ ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นฝ่ายปฏิบัติการสินเชื่อ ต้องตรวจสอบความถูกต้องว่า (1) ผู้มีอำนาจถูกต้องหรือไม่ (2) ตรวจสอบว่าเอกสารที่จำเป็นต้องมีก่อนปล่อยสินเชื่อได้รับครบถ้วนแล้วหรือไม่ (3) สินเชื่อรายนี้เป็นไปตามนโยบายหรือไม่ และ (4) ส่งเอกสารทั้งหมดไปยังหน่วยงานที่จัดหาแหล่งเงินต่อไป (หมายเลข 4) การจ่ายเงินกู้ให้แก่ลูกหนี้นั้นควรอยู่ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ หรือเช็คที่เข้าบัญชีลูกหนี้รายนั้นๆ โดยตรง

การกระทำดังกล่าวข้างต้นเป็นตัวอย่างในการควบคุมโดยใช้หลักการแบ่งแยกหน้าที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันการเงินจะต้องแบ่งแยกผู้อนุมัติสินเชื่อ ผู้ลงบัญชี และผู้หาแหล่งเงินเพื่อมาปล่อยกู้ออกจากกัน วัตถุประสงค์ของการแบ่งแยกหน้าที่ดังกล่าวเพื่อป้องกันการทุจริต และมีเอกสารที่ใช้ในการให้สินเชื่อที่ครบถ้วนถูกต้อง นอกจากนี้ การแบ่งแยกนี้เพื่อควบคุมไม่ให้เจ้าหน้าที่สินเชื่อเอื้อประโยชน์แก่ลูกค้านั้นเป็นการส่วนตัว หรือขออนุมัติเรื่องหนึ่งแต่ดำเนินการอีกเรื่องหนึ่งและปล่อยเงินกู้ในส่วนที่ไม่ได้ทำเรื่องอนุมัติ ดังนั้นไม่ควรปล่อยเงินกู้ก่อนที่ฝ่ายปฏิบัติการสินเชื่อจะมีการตรวจสอบเอกสารก่อนว่าถูกต้องครบถ้วนแล้ว

หมายเลข 5 การแบ่งแยกหน้าที่

หมายเลขนี้เป็นตัวอย่างของการแบ่งแยกหน้าที่อีกครั้งหนึ่ง กล่าวคือ ฝ่ายปฏิบัติการสินเชื่อ จัดเตรียมข้อมูลและส่งไปให้ฝ่ายบัญชี เพื่อให้ฝ่ายบัญชีลงบัญชีเมื่อมีการกู้ยืมเกิดขึ้นเพื่อ ป้องกันบุคคลใดบุคคลหนึ่งนำเงินออกจากสถาบันการเงินไปใช้เป็นการส่วนตัว

หมายเลข 6 การควบคุมการปฏิบัติงาน

หมายเลขนี้เป็นตัวอย่างการควบคุมด้านการดำเนินงาน โดยฝ่ายปฏิบัติงานสินเชื่อเป็นผู้จัดทำรายงานเพื่อช่วยผู้บริหารในการบริหารงานของฝ่ายสินเชื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายงานที่ใช้ใน

การควบคุมเหล่านี้จะทำให้ผู้บริหารทราบว่าทำให้สินเชื่อเป็นไปตามแผนนโยบายที่กำหนดและอยู่ภายใต้เพดานความเสี่ยงที่ยอมรับได้ นอกจากนี้ รายงานที่สรุปผลการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่แต่ละคนนั้นผู้บริหารสามารถนำขอของเจ้าหน้าที่แต่ละคนมารวมกันเพื่อเช็ครวมว่าตรงกันหรือไม่กับรายงานที่เป็นขอรวมเพื่อสร้างความมั่นใจว่าข้อมูลที่จัดเตรียมมาให้ความน่าเชื่อถือ ซึ่งถือเป็นการควบคุมอีกทางหนึ่งด้วย

ตัวอย่างเช่น รายงานที่ฝ่ายนี้ส่งให้เจ้าหน้าที่สินเชื่ออาวุโสควรมีข้อมูลดังนี้ คุณภาพของสินเชื่อ การจัดชั้นสินเชื่อ สินเชื่อค้างชำระ และแนวโน้มต่างๆ สรุปสินเชื่อที่ปล่อยกู้ใหม่ แบ่งแยกสินเชื่อตามลูกหนี้รายใหญ่ ตามชนิดของสินเชื่อ ตามประเภทธุรกิจ ตามการกระจุกตัวของสินเชื่อ สินเชื่อที่ไม่เป็นไปตามนโยบายที่กำหนดไว้ที่ปล่อยโดยเจ้าหน้าที่สินเชื่อแต่ละคน สินเชื่อที่มีการผ่อนผันด้านเอกสารก่อนปล่อยเงินกู้

นอกจากนั้น ผู้บริหารอาวุโสควรติดตามการทำงานของเจ้าหน้าที่สินเชื่อ เพื่อให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้บริหารควรสอบถามรายงานสินเชื่อที่มีปัญหาของเจ้าหน้าที่สินเชื่อแต่ละคน สินเชื่อที่ไม่เป็นไปตามนโยบายแยกตามเจ้าหน้าที่สินเชื่อ รวมถึงสินเชื่อที่มีการยกเว้นแยกตามเจ้าหน้าที่สินเชื่อแต่ละคนเช่นกัน

หมายเลข 7 การยืนยัน/การกระทบยอด

หลังจากที่มีการบันทึกบัญชียอดเงินให้สินเชื่อแล้ว ฝ่ายตรวจสอบจะกระทบยอดรายการทางการเงินทั้งองค์กรเพื่อให้แน่ใจว่ามีการลงบัญชีแยกประเภทเรียบร้อยถูกต้อง เช่น รายการเกี่ยวกับเงินสดทั้งหมดจากการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ ในช่วงเวลาหนึ่งเมื่อรวมกันแล้วต้องเท่ากับจำนวนเงินที่เปลี่ยนแปลงไปในช่วงนั้น สำหรับรายการของฝ่ายสินเชื่อที่ฝ่ายบัญชีจะต้องกระทบยอดรายการที่มีผลกระทบต่อบัญชีแยกประเภททั่วไป กับบัญชีลูกหนี้รายตัว

ถ้ารายการใดที่เครื่องคอมพิวเตอร์ปฏิเสธการทำรายการ รายการนั้นควรบันทึกแยกในบัญชีพักของฝ่ายสินเชื่อ เมื่อพบรายการดังกล่าวฝ่ายบัญชีต้องแจ้งเจ้าหน้าที่สินเชื่ออาวุโส อย่างไรก็ตาม ความรับผิดชอบเพื่อหาสาเหตุและแก้ไขรายการให้ถูกต้องยังคงเป็นของฝ่ายบัญชี นอกจากนี้ ถ้ารายการพักนี้ไม่สามารถแก้ไขในเวลาที่เหมาะสมซึ่งโดยปกติไม่ควรเกิน 30 วัน รายการนี้จะลงบัญชีเป็นส่วนเสียหายซึ่งต้องรายงานต่อผู้บริหารระดับสูงและคณะกรรมการสถาบันการเงิน

วัตถุประสงค์ของการกระทบยอดนั้นเพื่อควบคุมการทำงานของฝ่ายสินเชื่อ กล่าวคือ เจ้าหน้าที่สินเชื่อแจ้งว่าได้รับชำระเงินจากลูกหนี้ซึ่งความจริงเป็นลูกหนี้ที่มีปัญหา แต่เมื่อทำการกระทบยอดแล้วรายการเงินสดรับไม่มีรายการดังกล่าว ทำให้ยอดทางบัญชีไม่ลงตัว การที่องค์กรมี

การควบคุมที่ดีและมีการแบ่งแยกหน้าที่เพื่อให้แน่ใจว่ารายการกระทบยอดที่ฝ่ายสินเชื่อทำขึ้นนั้นเป็นจริง

หมายเลข 8 การสอบทานของผู้บริหารระดับสูง

เพื่อให้แน่ใจว่าสถาบันการเงินดำเนินงานไปตามแนวทางที่กำหนดไว้ ทั้งเจ้าหน้าที่สินเชื่ออาวุโสและหัวหน้าฝ่ายการเงินจะต้องจัดทำรายงานเป็นระยะๆ ให้แก่คณะกรรมการสถาบันการเงิน เจ้าหน้าที่สินเชื่ออาวุโสเป็นผู้ที่จัดทำสรุปคุณภาพของสินเชื่อและแนวโน้ม การกระจุกตัวของสินเชื่อ และภาพรวมโดยทั่วไปของสถาบันการเงินในแต่ละสายผลิตภัณฑ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่อาวุโสของฝ่ายสินเชื่อควรสรุปการเปลี่ยนแปลงปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อการดำเนินงานทางด้านสินเชื่อของสถาบันตนเองและให้คำแนะนำว่าควรตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงนั้นอย่างไรแก่คณะกรรมการสถาบันการเงิน เช่น เจ้าหน้าที่อาวุโสฝ่ายสินเชื่อควรสรุปภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน และแนวโน้มในแต่ละอุตสาหกรรม ที่สถาบันการเงินได้ให้สินเชื่อแก่ลูกหนี้ที่อยู่ในอุตสาหกรรมนั้นๆ ต่อจากนั้นเจ้าหน้าที่สินเชื่ออาวุโสควรรายงานขอความร่วมมือสินเชื่อที่ไม่เป็นไปตามแผน โยบายสินเชื่อรวมถึงสินเชื่อที่มีการอนุมัติยกเว้นทางด้านเอกสารด้วย

ผู้อำนวยการฝ่ายการเงินจะต้องจัดเตรียมผลลัพธ์ทางการเงินหลังจากมีการปรับปรุงข้อมูลแล้ว โดยเปรียบเทียบกับเป้าหมายทางกลยุทธ์และงบประมาณที่ตั้งไว้และรายงานตรงต่อคณะกรรมการสถาบันการเงินของตน ในขณะที่รายงานเหล่านี้ถูกส่งให้กรรมการสถาบันการเงินแต่ไม่จำเป็นต้องมีการนำเสนอ โดยหัวหน้าฝ่ายการเงินก็ได้ ตามความจริงแล้ว ข้อมูลส่วนนี้ควรนำเสนอโดยหัวหน้าฝ่ายที่เป็นเจ้าของตัวเลขที่นำเสนอ เช่น ข้อมูลด้านเงินกู้ควรนำเสนอโดยหัวหน้าฝ่ายสินเชื่อไม่ใช่หัวหน้าฝ่ายการเงิน อย่างไรก็ตาม รายงานเหล่านี้จัดทำโดยหัวหน้าฝ่ายการเงินเพื่อให้แน่ใจว่าความเสี่ยงได้ถูกกระจายไปยังส่วนงานที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงส่วนนั้น ได้อย่างถูกต้อง เพื่อใช้ในการบริหารความเสี่ยงต่อไป

การสอบทานระบบการควบคุมภายใน

การสอบทานระบบการควบคุมภายในเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการตรวจสอบความเสี่ยงของสถาบันการเงิน เครื่องมือที่ผู้ตรวจสอบใช้ในการประเมินการควบคุมภายในได้แก่ แบบสอบถามการควบคุมภายใน (Checklist) ซึ่งจะช่วยให้ผู้ตรวจสอบสามารถมองเห็นประสิทธิภาพของระบบการควบคุมภายในของกิจการโดยรวมได้ชัดเจนขึ้น เพื่อนำมาวางแผนการตรวจสอบในรายละเอียดหรือการทดสอบรายการข้อมูลทางบัญชี (Substantive Test) ต่อไป องค์ประกอบของการควบคุมภายในได้แก่

1. โครงสร้างการควบคุม

ส่วนประกอบสำคัญของระบบการควบคุมภายในที่มีประสิทธิภาพคือ มีวัฒนธรรมการควบคุมที่แข็งแกร่งและตระหนักว่าการควบคุมภายในเป็นหน้าที่ของพนักงานทุกคนในสถาบันการเงิน พนักงานส่วนใหญ่เป็นผู้จัดทำข้อมูลเพื่อใช้ในระบบการควบคุมภายในหรือกระทำการอื่นตามที่จำเป็นเพื่อการควบคุม อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมการสถาบันการเงินและผู้บริหารระดับสูงต้องรับผิดชอบในการเน้นถึงความสำคัญของการควบคุมภายในผ่านทางกรกระทำและคำพูดของคน รวมถึงมีจริยธรรมในการบริหาร เมื่อมีการเจรจาทางธุรกิจทั้งภายในและภายนอกองค์กร คำพูดและแนวความคิดของคณะกรรมการสถาบันการเงินและผู้บริหารระดับสูงมีอิทธิพลต่อความซื่อสัตย์ จริยธรรมและวัฒนธรรมการควบคุมของสถาบันการเงินในด้านต่าง ๆ

2. การควบคุมการปฏิบัติงาน

การควบคุมการปฏิบัติงานเป็นส่วนประกอบสำคัญส่วนหนึ่งในการปฏิบัติงานประจำวันของสถาบันการเงิน ระบบการควบคุมภายในที่มีประสิทธิภาพต้องมีการกำหนดโครงสร้างการควบคุมที่เหมาะสม โดยมีการกำหนดการควบคุมการปฏิบัติงานในทุกระดับ ดังนี้

1. การควบคุมการปฏิบัติงานที่เหมาะสมสำหรับแต่ละฝ่ายหรือส่วนงาน
2. การควบคุมการเข้าถึงสินทรัพย์
3. การควบคุมให้เป็นไปตามเพดานความเสี่ยงที่กำหนด
4. การอนุมัติและอำนาจอนุมัติ
5. การยืนยันความถูกต้องและการกระทบยอด

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบความเสี่ยงและการบริหารความเสี่ยง

ม.ร.ว. จัตุมงคล โสณกุล กล่าวว่า ธนาคารแห่งประเทศไทยจะเริ่มแนวทางการกำกับ การตรวจสอบสถาบันการเงินใหม่มาใช้โดยเน้นไปที่การกำกับและตรวจสอบระบบของสถาบันการเงิน และเพื่อให้การกำกับตรวจสอบของธนาคารแห่งประเทศไทยได้ผลดี จึงมีการปรับโครงสร้างสาย กำกับสถาบันการเงินใหม่ โดยจะมีการแยกงานกำกับงานตรวจสอบและงานวิเคราะห์แยกออกจาก กันอย่างชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานมีการถ่วงดุล และผู้ตรวจสอบมีความชำนาญเชิงลึกรวม ทั้งได้จัดตั้งฝ่ายตรวจสอบความเสี่ยงและฝ่ายตรวจสอบเทคโนโลยีสารสนเทศขึ้น เพื่อทำหน้าที่ ตรวจสอบและประเมินความเสี่ยงต่าง ๆ ในเชิงรุก⁴

กิตติ พัฒนพงศ์พิบูล กล่าวว่า ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ปรับเปลี่ยนแนวทางในการ กำกับดูแลสถาบันการเงินใหม่ โดยจะเน้นควบคุมเฉพาะการบริหารความเสี่ยง (Risk based Supervision) ส่วนการดำเนินงานด้านอื่น ๆ นั้น จะปล่อยให้สถาบันการเงินมีอิสระในการตัดสินใจ ดำเนินตามนโยบายที่เห็นว่าเหมาะสม ทั้งนี้ เนื่องจากการดำเนินธุรกิจนั้น สถาบันการเงินจะมี ความรู้และเชี่ยวชาญมากกว่าธนาคารแห่งประเทศไทย สิ่งที่ธนาคารแห่งประเทศไทยเชี่ยวชาญมาก ที่สุดคือ สามารถวิเคราะห์ได้ว่าสถาบันการเงินมีระบบการควบคุมหรือบริหารความเสี่ยงมากน้อย เพียงใด และโครงสร้างของระบบบริหารความเสี่ยงที่ดีควรปฏิบัติอย่างไร เพราะเห็นตัวอย่างได้ จากการเข้าไปตรวจสอบสถาบันการเงินทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เข้ามาดำเนินการใน ประเทศไทย แต่เดิมนั้นธนาคารแห่งประเทศไทยจะกำกับดูแลว่าไม่ให้ทำผิดกฎระเบียบหรือ กฎหมายที่มีอยู่ แนวทางจึงออกมาในลักษณะห้ามมิให้ทำเช่น การเปิดสาขา เดิมธนาคารแห่ง ประเทศไทยจะตัดสินใจเองว่า ไม่ให้เปิดสาขาในพื้นที่นี้เพราะมันไม่ economic ซึ่งความจริงแล้ว ธนาคารแห่งประเทศไทยไม่ได้รู้ดีไปกว่าธนาคารว่าสาขานี้มีความเสี่ยงแค่ไหน จะมีกำไรหรือขาดทุน มีอนาคตหรือไม่ เพราะธนาคารแห่งประเทศไทยไม่ได้ทำธุรกิจ

ธนาคารแห่งประเทศไทยให้สถาบันการเงินออกแบบโครงสร้างระบบควบคุมความเสี่ยง ตามความเหมาะสมของสถาบันการเงินแต่ละประเภท โดยมีหลักการให้สถาบันการเงินแต่ละแห่งมี อิสระในการออกแบบระบบบริหารความเสี่ยงเอง แล้วเสนอให้ธนาคารแห่งประเทศไทยพิจารณา โดยไม่ได้มีการสั่งการในรายละเอียด แต่จะสั่งเป็นบางเรื่อง เช่น หน่วยงานที่รับผิดชอบบริหาร ความเสี่ยงต้องเป็นคนละหน่วยงานที่วิเคราะห์สินเชื่อ ผู้วิเคราะห์สินเชื่อจะต้องเป็นคนละคนกับ ผู้อนุมัติสินเชื่อ หน่วยงานที่ทำสัญญาหรือปฏิบัติการจ่ายเงินต้องเป็นคนละคนกับหน่วยงานที่

⁴ ม.ร.ว. จัตุมงคล โสณกุล, "ชปท.เสนอวาระแห่งชาติบังคับใช้หลักธรรมาภิบาล", *การเงินการธนาคาร* (มกราคม 2544) : 48.

วิเคราะห์หรืออนุมัติสินเชื่อมากขึ้นแล้วแต่ละแห่งจะเห็นสมควร อย่างไรก็ตามหากธนาคารแห่งประเทศไทยพิจารณาเห็นว่าระบบการบริหารความเสี่ยงของสถาบันการเงินนั้น ๆ ยังไม่เหมาะสมกับขนาดของธุรกิจ โดยเฉพาะในเรื่องของ Credit Risk ก็จะใช้แนวทางในการกำกับความเพียงพอของเงินกองทุน โดยจะครอบคลุมทั้งตัวธนาคารเองและบริษัทในเครือด้วย

ในกรณีที่ธนาคารแห่งประเทศไทยดูระบบควบคุมความเสี่ยงแล้ว แต่มีความคิดเห็นขัดแย้งกับสถาบันการเงิน เช่น สถาบันการเงินบอกว่าเหมาะสมแล้ว แต่ธนาคารแห่งประเทศไทยไม่เห็นด้วย ก็จะใช้วิธีสั่งให้เพิ่มเงินกองทุน เพื่อให้รองรับกับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้จากการธุรกิจนั้น ๆ หากธนาคารคิดว่ามีความชำนาญด้านธุรกิจอัตราแลกเปลี่ยน แต่ธนาคารแห่งประเทศไทยเห็นว่าระบบที่มีอยู่ไม่น่าจะควบคุมความเสี่ยงได้ ก็จะขอให้เพิ่มเงินทุน เพราะถ้าธนาคารแน่ใจว่าธุรกิจนั้นจะให้ผลตอบแทนที่ดี แม้ว่าจะมีความเสี่ยง ก็น่าจะเพิ่มเงินทุนได้โดยไม่มีปัญหา

ในอนาคต กฎหมายจะให้อำนาจธนาคารแห่งประเทศไทยสามารถกำหนดได้ว่า แต่ละสถาบันการเงินควรมีเงินกองทุนต่อสินทรัพย์เสี่ยง (BIS) ขั้นต่ำมีเท่าใด ซึ่งจะแตกต่างกันไปแล้วแต่ความเสี่ยงของแต่ละแห่ง โดยสามารถปรับเพิ่มหรือลดได้ เช่น กำหนด BIS ขั้นต่ำไว้ที่ 8.5 % แต่ถ้าสถาบันการเงินใดมีความเสี่ยงมากก็จะกำหนดเพิ่มเป็น 10 % เป็นต้น

ทั้งนี้ธนาคารแห่งประเทศไทยได้จัดโครงการศึกษาแนวทางในการกำกับความเสี่ยงของสถาบันการเงิน โดยใช้สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจของไทยเพื่อทำแบบจำลอง (Model) ที่ช่วยในการคำนวณเงินกองทุนต่อสินทรัพย์เสี่ยงเพื่อรองรับความเสี่ยงในรูปแบบมาตรฐานที่เหมาะสมกับสถาบันการเงินในประเทศไทย และแบบจำลองเพื่อหาพฤติกรรมในการเบี่ยงเบนเงินที่มีผลต่อการประมาณสภาพคล่องของสถาบันการเงินในช่วงที่ผ่านมา การกำกับดูแลตั้งอยู่บนความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน จึงได้ให้ความสำคัญกับเรื่อง Good Governance มากขึ้น เพราะทุกแห่งในโลก คนที่เป็นผู้กำกับดูแล หรือ Supervisor กำกับสถาบันการเงินควรมีความไว้วางใจกันว่าแต่ละฝ่ายต่างปรารถนาดีต่อกัน ไม่ใช่ต่างฝ่ายต่างไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันซึ่งมันเป็นอันตรายในด้านระบบการบริหารภายในสายงานกำกับและตรวจสอบของธนาคารแห่งประเทศไทยก็ได้มีการปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น โดยที่ผ่านมาได้แบ่งทีมผู้ตรวจสอบออกเป็นกลุ่ม ซึ่งจะรับผิดชอบในแต่ละกลุ่มธนาคารและบริษัทเงินทุนที่เกี่ยวข้องกัน รวมทั้งลดขั้นตอนการบังคับบัญชา โดยให้อำนาจในฝ่ายที่ดูแลรับผิดชอบมากขึ้นนอกจากนี้เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการตรวจสอบและกำกับสถาบันการเงินในกฎหมายใหม่ ได้มีการตั้งคณะกรรมการนโยบายสถาบันการเงิน โดยมี รองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยด้านเสถียรภาพด้านการเงินเป็นประธาน ซึ่งคณะกรรมการก็มาจากสายงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สายนโยบายสถาบันการเงิน สายกำกับสถาบันการเงินและสายกฎหมายทำหน้าที่กำหนดนโยบาย

ในการกำกับดูแลสถาบันการเงินทั้งระบบ ในการตรวจสอบสถาบันการเงินนั้น เมื่อผู้ตรวจสอบเข้าไปตรวจสอบแต่ละสถาบันการเงินเรียบร้อยแล้ว ก็จะนำรายงานผลการตรวจสอบและมาตรการที่จะใช้กำกับมาเสนอต่อคณะกรรมการให้พิจารณาอนุมัติแล้วจึงจะไปบังคับหรือสั่งการแต่ละสถาบันการเงินเพื่อให้มีความโปร่งใสป้องกันไม่ให้มีบุคคลคนเดียวหรือเฉพาะทีมไปสั่งการ นอกจากนี้ยังได้มีการประสานงานกันมากขึ้นระหว่างทีมตรวจสอบต่าง ๆ เพราะเดิมต่างคนต่างทำโดยไม่รู้ว่ามีอีกทีมหนึ่งทำอะไรบ้าง จึงจะให้มีการนำเสนอผลการตรวจสอบของแต่ละทีม เพื่อให้รู้ว่าหลักเกณฑ์การทำงานของแต่ละทีมเป็นอย่างไร ผู้ตรวจสอบทุกคนจะมีความรู้และเข้าใจกันทั้งระบบ รวมทั้งธนาคารแห่งประเทศไทยยังได้จัดทำหลักสูตร โรงเรียนผู้ตรวจสอบเพื่อยกระดับมาตรฐานการตรวจสอบของผู้กำกับสถาบันการเงิน โดยจัดตั้งขึ้นเป็นโรงเรียนผู้ตรวจสอบ⁵

เมธี ภัทรกรกุล กล่าวถึงการพัฒนาระบบบริหารความเสี่ยงกสิกรไทยว่าธนาคารใช้แนวทางการวัดค่าความเสี่ยงของแต่ละธุรกรรม หรือผลิตภัณฑ์ออกมาเป็นตัวเลขต้นทุนที่ชัดเจนซึ่งต้องพิจารณาควบคู่กับผลตอบแทนเพื่อวางกรอบควบคุมและจัดการความเสี่ยงในแง่การตัดสินใจเรื่องการลงทุน กำหนดราคาหรือค่าธรรมเนียมที่คิดกับลูกค้าทั้งนี้ กรอบการควบคุมความเสี่ยงจะกำหนดร่วมกับระหว่างฝ่ายบริหารความเสี่ยง องค์กรและฝ่ายที่ดำเนินธุรกิจซึ่งเน้นใน 3 จุด คือ สันเชื่อความผันผวน อัตราดอกเบี้ย อัตราแลกเปลี่ยน และสภาพคล่อง การปฏิบัติงานโดยสรุปเป็นภาพรวมว่าธนาคารมีความประสงค์จะรับความเสี่ยงของแต่ละธุรกรรมในระดับไหน ซึ่งในกระบวนการพัฒนาระบบต้องมีการปรึกษาและให้ข้อมูลซึ่งกันและกันระหว่างผู้พัฒนาระบบ และผู้ที่ใช้ระบบเป้าหมายของการบริหารความเสี่ยงคือ สามารถวัดค่าความเสี่ยงและผลตอบแทนให้ชัดเจนเพื่อตัดสินใจทำธุรกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังต้องมองเรื่องความเชี่ยวชาญในธุรกิจเพื่อวางกรอบว่าควรทำธุรกรรมในมูลค่าเท่าใด โดยสามารถจัดการด้านทรัพยากรที่มีจำกัดได้อย่างเหมาะสม คือถ้าธุรกรรมไหนความเสี่ยงต่ำแต่ผลตอบแทนสูง ก็ควรทุ่มทรัพยากรไปให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ระบบบริหารความเสี่ยงจำเป็นต้องมีการพัฒนาต่อไปไม่มีที่สิ้นสุดซึ่งทำให้ธนาคารสามารถตรวจสอบสถานะความเสี่ยงได้ตลอดเวลา อย่างรวดเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ พร้อมกับใช้เทคโนโลยีในการควบคุมระบบเพื่อให้รู้สถานะความเสี่ยงตลอดเวลาและป้องกันการผิดพลาดนอกจากนี้ยังต้องมีระบบการจัดการที่ดีและมีเจ้าหน้าที่ซึ่งเชี่ยวชาญในความเสี่ยงแต่ละประเภทเพื่อดูแลไม่ให้ค่าความเสี่ยงมากเกินไปและจัดการแก้ไขทันที ซึ่งจะอยู่ในความรับผิดชอบของฝ่ายบริหารความเสี่ยงขององค์กรเป็นส่วนใหญ่⁶

⁵ กิตติ พัฒนพงศ์พิบูลย์, "เปลี่ยนวิธีกำกับแบงก์คุมเฉพาะความเสี่ยงดัน Inflation Targeting", *การเงินการธนาคาร*, (เมษายน 2543) : 153-155.

⁶ เมธี ภัทรกรกุล, "แบงก์ตั้งป้อมกันความเสี่ยง", *การเงินการธนาคาร*, (กรกฎาคม 2543) : 36 - 37.

พรสรัญ รุ่งเจริญกิจกุล กล่าวว่า การบริหารความเสี่ยงเป็นเรื่องที่วงการธุรกิจในประเทศไทยเพิ่งจะให้ความสนใจกล่าวขานกันมากขึ้นในช่วงหลังเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ เนื่องจากได้รับบทเรียนว่าการปล่อยให้ความเสี่ยงเกิดขึ้นโดยใช้การควบคุมนั้นสามารถนำภัยมาสู่ธุรกิจและเศรษฐกิจของประเทศได้ไม่น้อยเพียงใด แต่ในทางปฏิบัติแล้ว มืองค์กรเพียงไม่กี่องค์กรที่มีกระบวนการบริหารความเสี่ยงได้อย่างจริงจัง เพราะเป็นศาสตร์ใหม่ที่เพิ่งจะได้รับการผลักดันให้มีความสำคัญ ซึ่งประเทศไทยยังขาดแคลนการสนับสนุนทางวิชาการและบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญในการให้คำแนะนำปรึกษาในด้านนี้โดยเฉพาะ ผู้บริหารน้อยคนที่จะทราบว่า การบริหารความเสี่ยงครอบคลุมถึงอะไรบ้าง มีวิธีจัดการอย่างไรให้เกิดผล โลกทุกวันนี้มีความจำเป็นต้องการบริหารความเสี่ยง ทั้งนี้เพราะการทำธุรกิจมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ต้องแข่งขันภายใต้โลกไร้พรมแดน จึงถูกกดดันให้ดำเนินธุรกิจอย่างโปร่งใสมากขึ้น ในการสร้างระบบบริหารความเสี่ยงขึ้นในองค์กรนั้น จะต้องดำเนินการเป็นขั้นตอน และต้องเป็นนโยบายที่ผู้บริหารระดับสูงให้การสนับสนุน เพื่อทุกคนจะได้มีส่วนร่วมจนก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมองค์กรขึ้น⁷

Laurence H. Meyer กล่าวว่า สถาบันการเงินต้องยอมรับว่าในการดำเนินธุรกิจต้องเผชิญกับความเสี่ยงเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และต้องหาวิธีการจัดการกับความเสี่ยง แนวความคิดเกี่ยวกับความเสี่ยงมิใช่เรื่องเล็ก ซึ่งแท้จริงแล้วเป็นรากฐานสำคัญของระบบสถาบันการเงิน และเป็นตัวการในการปฏิรูประบบสถาบันการเงินในปัจจุบันด้วย เรื่องของความเสี่ยงมิใช่เรื่องที่จะเพิกเฉยอีกต่อไป เพราะในที่สุดความเสี่ยงต้องปรากฏออกมา ดังนั้นสถาบันการเงินจึงต้องเผชิญความจริงว่า ระบบสถาบันการเงินที่ให้กู้ยืมนั้นมีความเสี่ยง และจะต้องปรับเปลี่ยนความเสี่ยงให้เป็นโอกาสสำหรับการดำเนินธุรกิจ ซึ่งในโลกเศรษฐกิจแห่งยุคโลกาภิวัตน์ สถาบันจะต้องเพิ่มความเชี่ยวชาญ ในการจัดการความเสี่ยงในการดำเนินธุรกิจให้มากยิ่งขึ้นต่อไป⁸

⁷พรสรัญ รุ่งเจริญกิจกุล, "การบริหารความเสี่ยง", *การเงินการธนาคาร*, (มกราคม 2542):124-126

⁸ธนาคารแห่งประเทศไทย. 2543. "Why Risk Management Is Important for Global Financial Institutions." [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา

<http://www.bot.or.th> (19 เมษายน 2545)